

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Vytautės Mockutės,

V kurso, taikomosios jurisprudencijos teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Konstitucinių principų reikšmė Lietuvos Respublikos Konstitucinio
Teismo jurisprudencijoje**

**Significance of Constitutional Principles in the Jurisprudence of the
Constitutional Court of Lithuania**

Vadovas: doc. dr. Haroldas Šinkūnas

Recenzentas/Recenzentė: asist. dr. Dovilė Pūraitė - Andrikienė

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojama ir atskleidžiama teisės principų ir konstitucinių principų reikšmė ir samprata. Darbe bus analizuojama ir konstitucinių principų reikšmė Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Analizuojama Konstitucinio Teismo jurisprudencija nuo 1993 metų iki 2020 metų. Šio magistro darbo tikslas yra išanalizuoti Konstitucinio Teismo nutarčių rezoliucines dalis, kuriuose Konstitucinis Teismas pripažino, kad teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam teisiniui principui. Analizuojama kaip konkrečiai Konstitucinis Teismas aiškina šiuos atskirus principus.

Pagrindiniai žodžiai: jurisprudencija, principai, Konstitucinis Teismas, nutartys, teisės principai, konstituciniai principai.

This master's thesis analyzes and reveals the meaning and concept of legal principles and constitutional principles. The paper will also analyze the significance of constitutional principles in the jurisprudence of the Constitutional Court. The jurisprudence of the Constitutional Court from 1993 to 2020 is analyzed. The aim of this master's thesis is to analyze the operative parts of the rulings of the Constitutional Court in which the Constitutional Court has acknowledged that legal regulation contradicts the legal principle entrenched in the Constitution. It is analyzed how the Constitutional Court specifically interprets these separate principles.

Key words: jurisprudence, principles, Constitutional Court, rulings, principles of law, constitutional principles.

TURINYS

<i>JVADAS</i>	2
<i>1. Teisės principų ir konstitucinių principų samprata bei reikšmė</i>	4
<i>2. Konstituciniai principai esantys kriterijumi konstitucingumui tirti Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje</i>	12
2.1 Teisinės valstybės principas.....	14
2.2. Teisingumo principas.....	18
2.3. Valdžių padalijimo principas.....	20
2.4. Atsakingo valdymo principas.....	24
2.5. Konstitucijos viršenybės principas	27
2.6. Teisėtų lūkesčių principas.....	28
<i>3. Konstitucinių principų reikšmė Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje</i>	31
<i>Išvados</i>	34
<i>Šaltinių sąrašas</i>	38
<i>Santrauka</i>	41
<i>Summary</i>	42

ĮVADAS

Teisės principai yra suprantami kaip pamatinės nuostatos, kuriomis yra grindžiamas teisinis reguliavimas ir teisinė praktika, bendrasis ir individualus teisinis reguliavimas bei teisės realizavimas. Kalbant apie konstitucinius principus, svarbu yra paminėti, kad būtent jais yra grindžiama visa teisės sistema.

Konstituciniai principai buvo reikšmingi nuo pat Konstitucinio Teismo darbo pradžios, tačiau praėjus kiek daugiau nei šešeriems metams, konstituciniai principai tapo nepaprastai svarbiu kriterijumi konstitucingumui tirti. Konstitucinis Teismas 2000 m. vasario 23 d. nutarimo rezoliucinėje dalyje pirmą kartą konstatavo, kad ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijai remiantis ne vien tik konstitucine norma, bet taip pat ir konstituciniu principu. Iš to galime matyti, kad šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra atskaitos taškas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje kuomet konstituciniai principai tapo kriterijumi konstitucingumui tirti.

Tačiau Konstitucinis Teismas ties tuo neapsiribojo, nes po dar vienerių metų Konstitucinis Teismas savo nutarime konstatavo, kad ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja vien tik konstituciniam principui. Konstitucinio Teismo praktikoje yra matyti, kad nuo pirmojo Konstitucinio Teismo nutarimo iki pat šių dienų, Konstitucinis Teismas savo nutarimuose didelį dėmesį skyrė konstitucinių principų reikšmingumui konstitucinės justicijos bylose.

Temos aktualumas. Šiame magistro darbe yra nagrinėjama konstituciniai principai, kurie nurodyti Konstitucinio Teismo nutarčių rezoliucinėse dalyse, kuomet yra pripažįstamas teisės akto prieštaravimas Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir būtent yra pasiremiamas ne vien tam tikra konstitucine norma, o taip pat ir konstituciniu principu.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstituciniai principai kaip kriterijus konstitucingumui tirti tapo tik nuo 2000 metų vasario 23 dienos. Nuo šios dienos Konstitucinis Teismas vis dažniau savo nutarimų rezoliucinėse dalyse nustato teisinio reguliavimo prieštaravimą Konstitucijoje įtvirtintiems principams.

Yra svarbu paminėti, kad konstitucinių principų turinys yra atskleidžiamas oficialiai aiškinant Konstituciją. Tai reiškia, kad konstitucinių principų turinys yra atskleidžiamas, kuomet yra plėtojama konstitucinė doktrina kiekvienu klausimu, kuris tam tikroje byloje yra Konstitucinio teismo nagrinėjimo dalykas.

Darbo tikslas. Šio magistro darbo tikslas - atskleisti konstitucinių principų reikšmę nagrinėjant Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, kuomet yra priimamos nutartys ir šių nutarčių rezoliucinėse dalyse yra pripažįstama, kad teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintiems teisiniams principams. Taip pat išnagrinėti ir išaiškinti kaip

konkrečiai šiuos principus aiškina Konstitucinis Teismas savo nutarčių rezoliucinėse dalyse.

Darbo uždaviniai. Siekiant šio darbo tikslo yra keliami tokie uždaviniai:

- atskleisti teisės principų ir konstitucinių principų sampratą ir jų reikšmę;
- apžvelgti Konstitucinio Teismo nutarimus laikotarpiu nuo 1993 m. iki 2020 m. konstitucinių principų kontekste;
- atskleisti Konstitucinio Teismo nutarimą, kuris yra atskaitos taškas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, kuomet konstituciniai principai tapo kriterijumi konstitucingumui tirti;
- išnagrinėti konstitucinius principus, kurie tapo kriterijumi konstitucingumui tirti;
- išsiaiškinti konstitucinių principų reikšmę Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.

Darbo objektas. Šiame magistro darbe nagrinėsiu Konstitucinio Teismo nutarimus nuo 1993 metų iki 2020 metų. Iš šių nagrinėjamų Konstitucinio Teismo nutarimų šiam magistro darbui yra aktualūs Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriuose yra pripažįstama, kad tam tikras teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintiems teisiniams principams, kitaip sakant, kad konstituciniai principai yra kriterijumi konstitucingumui tirti. Taip pat šio magistro darbo objektas yra Konstitucinio Teismo doktrina.

Tyrimo metodai. Remiantis lingvistiniu ir teleologiniu metodais bus siekiama atskleisti teisės principų ir konstitucinių principų sąvokas ir jų reikšmę. Pasitelkiant teismų praktikos analizės metodą bus analizuojama nuo 1993 m. iki 2020 m. Konstitucinio Teismo praktika. Pasitelkiant loginį ir sisteminių metodus bus apibendrinama ir daromos išvados.

Darbo originalumas. Mokslinėje literatūroje yra nemažai nagrinėjama pati Konstitucinio Teismo jurisprudencija. Šio darbo originalumas pasižymi tuo, kad bus susisteminti Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriuose yra pasisakoma, kad tam tikras teisinis reguliavimas prieštarauja ne Konstitucijoje įtvirtintai normai ar nuostatai, tačiau būtent Konstitucijoje įtvirtintiems teisiniams principams. Šiame darbe bus aptariama ir analizuojama ne tik Konstitucinio Teismo samprata, bet bus atskleista konstitucinių principų reikšmė Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, nagrinėjant Konstitucinio Teismo nutarimus, kuriuose konstituciniai principai yra kriterijus konstitucingumui tirti.

Svarbiausi šaltiniai. Svarbus šaltinis yra oficialioji Konstitucinio Teismo doktrinos nuostatos, kurioje yra laipsniškai formuojama ir nuolatos atskleidžiama nauji jos aspektai, ją papildant. Taip pat vienas iš svarbiausių šaltinių yra „Lietuvos Konstitucinė teisė“ knygoje, Egidijaus Kūrio dalis, kurioje autorius kalba apie tiek apie teisės principus, tiek apie konstitucinius principus.

1. Teisės principų ir konstitucinių principų samprata bei reikšmė

Pradedant nagrinėti Lietuvos Respublikos konstitucinius principus visų pirmą reikia išsiaiškinti ir apibrėžti kaip yra suprantama sąvoka „teisės principai“ ir paaiškinti kiekvieną sudedamąjį dėmenį. Teisės teorijos įvado knygoje, dėmuo *teisė* yra suprantamas kaip reiškiny, kuris įvardija teisės, kaip socialinės tikrovės sritį (Baublys et al, 2012, p. 228). Kalbant apie antrąjį dėmenio sąvoką *principas*, jo kilmė yra lotyniška, kilęs iš lotyniško žodžio „principium“. Šios sąvokos reikšmė – pradžia, pagrindas. Remiantis tarptautinių žodžių žodynu, principą galėtume apibūdinti taip: „įsitikinimą, lemiantį žmogaus santykių su tikrove, jo elgesio ir veiklos normas“ arba „pagrindinę kurios nors teorijos, koncepcijos idėją, pradinį teiginį“ taip pat kaip „pagrindinę kurio nors įrengimo mechanizmo sandaros arba veikimo savybę“ (Kvietkauskas, Tarptautinių žodžių žodynas. 1985, p. 399). Taigi, principas yra suvokiamas kaip kreipiantis pradai, kuris grindžia tam tikro reiškinių turinį ar jo konkrečias apraiškas ar atskirus elementus (Birmontienė et al, 2002, p. 202). Kadangi principai yra suvokiami kaip tam tikro reiškinių fundamentalūs pradai, pamatinės nuostatos, tai kalbant apie teisės principus galime teigti, kad šie principai yra teisės sistemos pamatinės nuostatos ir šiomis nuostatomis yra grindžiamas visas teisinis reguliavimas ir teisės realizavimas, kas mums leidžia daryti išvada, kad teisės principai persmelkia tiek teisinį reguliavimą, tiek teisinę praktiką (Birmontienė et al, 2002, p. 202).

Remiantis Kęstučio Jankausko išsakytomis ir užrašytomis mintimis, autorius savo moksliniame straipsnyje yra nurodęs, kad teisės principai yra suprantami ir aiškintini kaip teisės ir visos teisinės sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis turi būti grindžiami kiti teisiniai reiškiniai (Jankauskas, 2004, p. 19). Kęstutis Jankauskas taip pat nurodė, kad išsiskiria kai kurių autorių suvokimas apie teisės principus. Pastebimas išskyrimas, kad vieni autoriai nurodo: „kad ir teisės principai ir yra vadovaujantieji pradai, kurie lemia teisės turinio ir teisinio reguliavimo pobūdį, tačiau šie pradai yra priskiriami tik teisinių idėjų sričiai ir nėra normatyvinės tikrovės dalis“ (Jankauskas, 2004, p. 20). Kiti autoriai teigia, kad teisės principai kaip normatyviosios teisinės tikrovės reiškinys egzistuoja tik tuomet, kai yra tiesiogiai įtvirtinti norminiuose teisės aktuose kaip teisės normos arba yra išvedami iš keleto teisės normų jas apibendrinus (Jankauskas, 2004, p. 20). Šių autorių teigimu, tai teisės principai yra prilyginami teisės normoms ir šie teisės principai turi būti įtvirtinti pirminiuose teisės šaltiniuose.

Principai yra tie, kurie apibendrina svarbius, socialiniu požiūriu reikšmingiausius reiškinius ir procesus, ir taip pat nustato tiek šių procesų apimtį tiek ribas, to pasekoje yra daroma įtaka visai teisiniai sistemai, nes visi teisinių santykių subjektai privalo vadovautis

ir nepažeisti principų (Birmontienė et al, 2012, p. 79). Autoriai pritaria Egidijaus Kūrio išsakytai minčiai, kad „teisės principai yra teisės sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis grindžiamas teisinis reguliavimas ir teisinė praktika, bendrasis ir individualusis teisinis reguliavimas bei teisės realizavimas“ (Birmontienė et al, 2012, p. 79). Šios išsakytos mintys sutampa su aukščiau nurodytų autorių nuomone.

Lietuvos mokslo doktrinoje teisės principai yra nurodomi kaip tokie, kurie išreiškia pagrindines pamatines visuomenės vertybes ir taip pat specifinę konkrečios teisinės sistemos logiką ir teisės principams yra būdinga gana didelis abstraktumo laipsnis ir stiprus vertybinis pagrindas (Baltrimas, 2014, p. 13)

Kalbant apie teisės principų funkcijas per teisės sistemos prizmę, tai teisės principai determinuoja teisės normas bei jų taikymą, tai yra, kad teisės principai atlieka organizuojančią funkciją. Teisės principais yra užtikrinama, kad teisės normos sudarys vieningą visumą ir kad vienoje srityse tam tikrų normų veikimas bus apribotas, tačiau jis galės būti išplėstas į kitas sritis (Kūris, 2001, p. 54). Teisės principai užtikrina teisės sistemos darną, teisės sistemos elementų neprieštarumą, kas mums suponuoja, kad teisės principai koordinuoja teisinės nuostatas (Kūris, 2001, p. 54). Taip pat šie principai yra imperatyvus tuo požiūriu, kad remiantis jais, galima verifikuoti teisiškai reikšmingų sprendimų teisėtumą, taip pat patikrinti, ar įstatymų leidėjas bei valstybės pareigūnai savo veikla nepažeidė tam tikrų teisinių standartų. Kadangi teisės principai yra imperatyvūs ir nustato tam tikras elgesio ribas, kurias peržengus ar nukrypstant nuo teisės principų visuomet bus teisinio reguliavimo nenuoseklumo, prieštaravimo požymis ir bus pagrindas kritikuoti atitinkamus teisės aktus ar pareigūnų veiklą, kartais net visą teisinę sistemą (Kūris, 2001, p. 54).

Kęstutis Jankauskas savo moksliniame straipsnyje įvardija teisės principo koncepcijas iš kurių galime pastebėti įvairių autorių nuomonę kokią vietą jie skiria teisės principui:

1. Vieni autoriai teisės principus apibūdina kaip bendro pobūdžio vadovaujančiosios, pamatinės idėjos, kurios priklauso teisinės sąmonės sričiai ir nėra priskiriamos normatyviniai teisei tikrovei;
2. Kiti autoriai teisės principus išskiria kaip atskirą ypatingą teisės normų grupę. Šiuo požiūriu teisės principai yra suprantami ne kaip savarankiški sistemos elementai ir prilygstantys teisės normoms, o kaip abstrakčios nuostatos, kurios yra priskiriamos teisės sistemai, kuomet yra tiesiogiai formuluojamos priminio teisės šaltinio tekste kaip teisės norma arba yra išreikštos ne vienoje normoje ir gali būti išvedamos, kuomet yra apibendrinama kelių normų turinį;

3. Taip pat moksliniame diskurse yra nuomonė, kad teisės principai suprantami kaip savarankiški ir savitais požymiais bei funkcijomis pasižymintys teisės sistemos elementai (Jankauskas, 2004, p. 21 - 22).

Toliau būtų tikslinga analizuoti teisės principo ir teisės normos santykį. Jeigu mes teisės principus apibrėžiame kaip jos turinį ir visą teisinę sistemą kreipiančiuosius pradus, tokiu atveju, tokie reiškiniai turėtų būti priskiriami tai pačiai tikrovės sričiai kaip ir teisės normos (Jankauskas, 2004, p. 141). Jeigu mes principus ir normas sugretinsim, tokiu atveju, šiems dviem elementams bus būdingi tam tikri sutampantys požymiai, tokie kaip: aiškiai identifikuojamas teisės kūrimo šaltinis, formalusis apibrėžtumas, sistemiškumas ir panašiai. Kuomet atsiranda sutampantys požymiai, tokiu atveju mes galime normas ir teisės principus priskirti tai pačiai sistemai, o kartu identifikuoti ją kaip savarankišką reiškinį – idealių elgesio standartų sistemą (Jankauskas, 2004, p. 141).

Kokie galėtų būti teisės principų ir teisės normų skirtumai? Teisės mokslo doktrinoje yra nurodoma, kad teisės principai nuo normų skiriasi turėdami loginę struktūrą, taip pat išraiškos ir įtvirtinimo teisiniame tekste ypatumais, formavimo pirminiuose teisėkūros aktuose abstraktumu (Jankauskas, 2004, p. 141). Galime teigti, kad principuose nėra įtvirtintos konkrečios teisės ir pareigos, juose yra formuojamos visuotinai pripažintos vertybės, tikslais, siekiai. Šiuo požiūriu, teisės principuose yra nustatyti abstraktaus pobūdžio elgesio standartai, to pasėkoje yra nustatomos tik principinės oficialiai sankcionuoto elgesio kryptys (Jankauskas, 2004, p. 141). Toks aiškinimas atsiranda iš esančios daugumos teisės principų sampratos. Nes kaip jau ir minėjau anksčiau, kad vyrauja ne viena teisės principo samprata ir jo suvokimas, iš to matyti, kad ne kiekviena teisės principo samprata leidžia manyti, kad teisės principai atlieka savarankišką vaidmenį teisiniame procese (Jankauskas, 2004, p. 141).

Mokslinėje doktrinoje, autorius Egidijus Kūris yra nurodęs, kad principų turinys yra atskleidžiamas kuomet yra plėtojama konstitucinė doktrina kiekvienu klausimu, kuris konstitucinės justicijos byloje yra nagrinėjimo dalykas (Kūris, 2002, p. 61). Konstitucinė jurisprudencija – Konstitucinio Teismo suformuotų doktrinų ir šiomis doktrinomis grindžiamų sprendimų visuma (Kūris, 2002, p. 61).

Konstituciniai principai yra įtvirtinti Konstitucijoje kaip pamatinės nuostatos, kurios lemia viso teisinio reguliavimo kryptį. Konstitucija yra aukščiausios galios teisės aktas ir šiame akte įtvirtinti principai užima ypatingą vietą teisės sistemoje, nes visa teisės sistema turi būti grindžiama konstituciniais principais. Konstituciniai principai legalizuoja ir legitimuoja teisinius sprendimus, o prieštaravimas konstituciniams principams teisinį reguliavimą delegitimuoja, dažnu atveju ir anuliuoja. Kuomet yra nukrypstama nuo

konstitucinių principų, legitimus yra jau ne teisės akto nustatytas elgesio modelis, o jo kvestionavimas (Kūris. 2001, p. 54). Konstituciniais principais turi būti grindžiama visa teisės sistema, visi teisinio teksto elementai, visos teisės aktuose suformuotos bendro pobūdžio nuostatos, taip pat tos, kurios konstruojamos kaip bendro pobūdžio elgesio taisyklės – teisės normos (Kūris. 2001, p. 54).

Taip pat konstituciniais principais yra grindžiamas ne tik bendrasis teisinis reglamentavimas, bet taip pat ir teisinis realizavimas, kuris yra įkūnijamas teisinėje praktikoje. Teismų sistema užtikrina teisinės praktikos atitiktis konstituciniams principams kvestionavimo galimybę, asmenų teises ginti savo konstitucines teises nepriklausomame ir nešališkame teisme. Kuomet yra užtikrinama teisinės praktikos konstitucingumas, tai teisminės kontrolės vaidmuo atsiskleidžia tuomet, kai yra kvestionuojama pagrįstai arba nepagrįstai, ar teisės aktai atitinka konstitucinius principus. Būtent šiais atvejais teisminė kontrolė leidžia oficialiai konstatuoti esantį ne teisės normų, o teisinės praktikos, konkrečių asmenų teisiškai reikšmingų veiksmų ar tai neveikimo prieštaravimą konstituciniams principams (Kūris. 2001, p. 55).

Konstitucinių principų ypatingumas pasireiškia tuo, kad dėl jų aukštesnės, lyginant su kitais teisės principais, teisinės galios konkurencija tarp konstitucinių ir kitų teisės principų logikos požiūriu yra negalima, t. y. kad įstatymų leidėjas gali formuoti principus, kuriais yra grindžiamas konkretus įstatymas, bet šie suformuoti principai negali pažeisti konstitucinių principų. Būtent dėl konstitucinių principų teisės sistemos darnos, įgauna apibrėžtą kryptį (Kūris. 2001, p. 55).

Manau yra svarbu išsiaiškinti konstitucinių principų santykį su konstitucinėmis normomis. Tai visų pirma, normos – visuotinai privalomos ir valstybės garantuojamos elgesio taisyklės. H. L. A. Hartas yra apibūdinęs klasikinį principų skirtumą nuo normų. Šis autorius teigia, kad yra du bruožai, kurie skiria principus nuo normų. Tai pirmasis bruožas yra susijęs su laipsniu, t. y. principai, palyginti su normomis, yra platūs, bendri ir nekonkretizuoti ta prasme, kad būtų laikomą daugelių skirtingų normų, gali būti apibūdinama kaip vieno principo išraiška. Paskesnis bruožas yra apibūdinamas taip, kad principai daugiau ar mažiau aiškiai nurodo tam tikrą siekį, tikslą, teisės turėjimą ar vertybę, todėl tam tikra prasme yra manoma, kad yra pageidautina juos girti ar jų laikytis. Jie yra vertinami ne tik kaip teikiantys juos išreiškiančių normų paaiškinimą arba loginį pagrindimą, tačiau kaip bent padedantys normas pateisinti (Hartas, 1997, p. 401).

Taip pat yra autorių, kurie principą supranta taip, kad ne tik principas turi būti įtvirtintas pačioje Konstitucijoje, tačiau principas taip pat turi būti įtvirtintas ir įvairiose teisės normose. Tačiau yra daugiau tokių autorių, kurie teigia, kad principas kaip bendra

nuostata būtų oficialiai paskelbtas. Ir jei atsitiktu taip, kad atskiros teisės normos ir neatitinka pačio principo, tai principas dėl to niekur nedingtu (Birmontienė et al, 2002, p. 207).

Darytina išvada, kad principai negali būti išvedami iš tam tikrų normų, nes jie turi būti arba tiesiogiai suformuluoti ar deklaruoti, arba juos turi būti įmanoma logiškai išvesti iš kitų tiesiogiai suformuluotų principų (Birmontienė et al, 2002, p. 208).

Konstituciniai principai – konstitucinę galią turinčios nuostatos, jos nėra formuojamos kaip griežtos elgesio taisyklės, t. y. nėra sukonstruotos kaip normos. Konstituciniai principai yra apibrėžiami kaip pamatinės nuostatos, kurios diktuoja teisinio reguliavimo turinį. Įstatymų leidėjas ar kiti teisėkūros subjektai turi pakankamai plačią diskreciją plėtoti ar konkretinti principus žemesnės galios teisės aktuose, nes principai negali absoliučiai nulemti viso reguliavimo turinio (Birmontienė et al, 2002, p. 219).

Konstituciniai principai yra skirstomi pagal tam tikrus kriterijus. Vieni Konstituciniai principai yra apibrėžti aiškiai ir tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijos normose, o kiti nėra tiesiogiai deklaruojami Konstitucijoje, bet išplaukia iš bendrosios Konstitucijos normų prasmės. Pagal šį skirstymą principai yra skirstomi į pirminius, išvestinius ir sudėtinius konstitucinius principus (Kūris, 2002, p. 58).

Pirmiausia aptarkime pirminius konstitucinius principus. Šie principai nėra išvedami iš jokio kito konstitucinio principo, tokiu principu galime laikyti Konstitucijos 18 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kuri skamba taip: „Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės“. Šiame Konstitucijos straipsnyje įtvirtintas tiesiogiai pačioje Konstitucijoje principas – žmogaus teisių ir laisvių prigimtinio pobūdžio pripažinimo principas. Šio principo tiesioginis šaltinis yra Konstitucijos 18 straipsnis (Kūris, 2002, p. 58). Taip pat kalbant apie pirminius principus yra svarbu paminėti, kad yra tokių principų, kurie yra įtvirtinti ne vienoje Konstitucijos nuostatoje, tačiau keliose. Ir šios nuostatos yra pripažįstamos kaip vienareikšmės, nes kiekvienoje tų nuostatų yra įtvirtintas tas pats pirminis principas. Kuomet mes norime konstatuoti tokio principo, kuris yra įtvirtintas keliose Konstitucijos nuostatose buvimą, mums pakanka nurodyti tik vieną iš šių nuostatų (Kūris, 2002, p. 59). Teisės mokslo doktrinoje, autorius Egidijus Kūris pateikė pirminio konstitucinio principo, kuris yra įtvirtintas keliose Konstitucijos nuostatose pavyzdį, t. y. Konstitucijos 2 straipsnyje yra nustatyta, kad „Lietuvos valstybę kuria Tauta“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992), iš šios nuostatos galime daryti išvadą, kad yra nurodytas konstitucinis Tautos suvereniteto principas. Tame pačiame straipsnyje taip pat yra teiginys, kad „Suverenitetas priklauso Tautai“, kuris taip pat išreiškia konstitucinį Tautos suvereniteto principą (Kūris, 2002, p. 59). Autorius taip aiškina ir toliau kuriuose Konstitucijos nuostatose įtvirtintas konstitucinis tautos suvereniteto principas, tokiuose kaip Konstitucijos 3

straipsnio 1 dalyje, kuri skamba taip: „Niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992), taip pat šis konstitucinis principas yra aptinkamas ir Konstitucijos 4 straipsnyje, kuris skamba taip: „Aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Šiuose Konstitucijos nuostatose yra įtvirtintas konstitucinis tautos suvereniteto principas. Peržvelgus Lietuvos Konstitucijos preambulę, tai čia yra nurodoma, kad „atgimusios Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992), ši nuostata irgi suponuoja, kad joje yra įtvirtintas konstitucinis tautos suvereniteto principas (Kūris, 2002, p. 59). Galime daryti išvadą, tam, kad galėtume nurodyti, kad tam tikras konstitucinis principas yra priskiriamas prie pirminių konstitucinių principų rūšies ir jį įvardinti, ne visuomet yra būtina, kad pačioje Konstitucijoje jis būtų nurodomas ir apibrėžiamas tais pačiais žodžiais, kuriais jis yra įvardijamas, o tuo labiau, kad tais pačiais žodžiais jis būtų įtvirtintas vienoje atskiroje Konstitucijos nuostatoje (Kūris, 2002, p. 59).

Kaip jau minėjau anksčiau, tai, kad ne visi principai, kurie yra tiesiogiai deklaruojami Konstitucijos nuostatose yra vadinami pirminiais, kartais konstitucinis principas gali būti tiesiogiai nurodytas pačioje Konstitucijos nuostatoje ir jis gali būti vadinamas sudėtinu konstituciniu principu. Šios dvi konstitucinių principų rūšys yra tiesiogiai įtvirtintos Konstitucijoje, tačiau tam, kad konstatuoti sudėtinio principo buvimą mums reikia nurodyti ne vieną, bet kelias juos įtvirtinančias nuostatas ir taip pat išskirti tai, kas būtent šiuose nuostatose yra bendra, t. y. kas leidžia į šias nuostatas žvelgti kaip į to paties tiesiogiai įtvirtinto konstitucinio principo skirtingų aspektų išraiškas (Birmontienė et al, 2002, p. 224).

Išvestiniai konstituciniai principai šiame magistro darbe yra aktualūs. Tai būtent šie konstituciniai principai nėra tie, kurie būtų tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijos nuostatoje ar keliose nuostatose, tačiau jie yra būtent išvedami iš pirminių ar sudėtinių konstitucinių principų, kuomet yra šie principai aiškinami (Birmontienė et al, 2002, p. 224). Principų aiškinimo funkciją atlieka Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

Kalbant konkrečiau, tai paimkime 1994 m. sausio 19 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas). Konstitucinio Teismo nutarimą, kuriame buvo konstatuota, kad Konstitucijos 5 straipsnyje yra įtvirtintas valdžių padalijimo principas, tačiau vėliau Konstitucinis Teismas plėtodamas šį principą, jį siejo su kitomis Konstitucijos nuostatomis, tokiomis kaip Konstitucijos viršenybės principu ir panašiai. Pagal Konstitucinio Teismo palaipsniui suformuotą valdžių padalijimo doktriną konstitucinis valdžių padalijimo principas reiškia, kad: „įstatymo leidžiamoji, vykdomoji

ir teisminė valdžios turi būti atskirtos, pakankamai savarankiškos, bet kartu tarp jų turi būti pusiausvyra; kad kiekvienai valdžios institucijai yra nustatyta jos paskirta atitinkanti kompetencija; kad institucijos kompetencijos konkretus turinys priklauso nuo tos valdžios vietos bendroje valdžios sistemoje ir jos santykio su kitomis valdžiomis, nuo tos institucijos vietos tarp kitų valdžios institucijų ir jos įgaliojimų santykio su kitų institucijų įgaliojimais; kad Konstitucijoje tiesiogiai nustatytas konkrečios valstybinės valdžios institucijos įgaliojimus, viena valstybės valdžios institucija negali iš kitos perimti tokių įgaliojimų, jų perduoti ar atsisakyti bei, kad tokie įgaliojimai negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu“. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas). Šie teiginiai yra suformuoti pačio Konstitucinio Teismo, tačiau nėra įtvirtinti pačioje Konstitucijoje tarp jos nuostatų. Šis, valdžių padalijimo principas yra laikytinas išvestiniu principu, nes jį aiškinant Konstitucinis Teismas jį išvedė iš kitų Konstitucijoje įtvirtintų nuostatų, t. y. iš pirminių konstitucinių principų. Šie, išvestiniai principai būtent susiformuoja tuomet, kai Konstitucinis Teismas atlieka principų aiškinimo funkciją.

Kuomet mes kalbame apie išvestinius principus, tai šie principai yra formuojami aiškinant pirminius, sudėtinius ir jau esamus išvestiniais principais, tačiau, tam, kad Konstitucinis Teismas galėtų formuoti išvestinį principą, jis būtinai turi remtis pačiomis Konstitucijos nuostatomis (Kūris, 2002, p. 60). Iš to seka, kad konstituciniai principai negali būti išvedami iš aukštesnių imperatyvų ar vertybių, nes kaip jau ir minėjau, kad konstituciniai principai yra atskleidžiami, kai juo aiškina Konstitucinis Teismas, atlikdamas principų aiškinimo funkciją,

Pagal Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalį, kurioje yra nurodyta, kad Konstitucija yra vientisas aktas, iš to seka, kad konstituciniai principai vienas kitą sąlygoja, vieni principai leidžia formuoti kitus principus (Kūris, 2001, p. 227). Jeigu mes kalbėtume apie šių, konstitucinių principų galią, tai negalime imti ir išskirti, kad kažkurie principai yra labiau reikšmingi ar turi aukštesnę teisinę galią vien dėl to, kad jie yra tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijos nuostatose. Tačiau Konstituciniai principai, kuriuos suformuoja pats Konstitucinis Teismas savo nutarimuose, turi tokią pat galią kartu su tiesiogiai įtvirtintais Konstitucijos nuostatose principais.

Principo turinio atskleidimas vyksta tuomet, kai yra oficialiai aiškinama Konstitucija, kuomet yra plėtojama konstitucinė doktrina kiekvienu klausimu, kuris tam tikroje byloje yra Konstitucinio Teismo nagrinėjimo dalykas. Visuma Konstitucinio Teismo suformuluotų doktrinų ir šiomis doktrinomis grindžiamų sprendimų yra vadinama konstitucinė jurisprudencija (Birmontienė et al, 2002, p. 227).

Lietuvos teisės mokslo darbuose yra išsakyta tokia pozicija, kad Konstitucinis Teismas turi išnaudoti visas galimybes interpretuodamas Konstituciją taip, kad ji einant laikui prisitaikytų prie besikeičiančių visuomenės poreikių ir būtų visapusiškai funkcionali ir neprarastų savo funkcijų. Konstitucinis Teismas tai gali padaryti tik plečiamai aiškinant Konstituciją, o ypač konstitucinius principus (Sinkevičius, 2005, p. 10).

Apibendrinant konstitucinius principus, galime teigti, kad šie principai turi konstitucinę galią ir jos nėra formuojamos kaip griežtos elgesio taisyklės, t. y. nėra suformuotos kaip normos ir pagal reguliavimo dalyką ir metodą nėra priskiriamos teisės šakoms. Šie principai yra pamatinės nuostatos, kurios diktuoja teisinio reguliavimo turinio ribas. Kadangi konstituciniai principai yra suformuluoti gana plačiai, tokiu atveju negalime teigti, kad jie gali absoliučiai nulemti viso teisinio reguliavimo turinį. Iš to seka įstatymų leidėjui ir kitiems teisėkūros subjektams, kad šie turi gana plačią diskreciją juos konkretinti ir plėtoti žemesnės galios teisės aktuose (Kūris, 2001, p. 65).

2. Konstituciniai principai esantys kriterijumi konstitucingumui tirti Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje

Ši magistro skyrių noriu pradėti nuo *jurisprudencijos* sąvokos išaiškinimo. *Jurisprudencijos* sąvoka kilo iš lotynų kalbos žodžio *jurisprudentio*, kas reiškia teisės mokslų visumą (Tarptautinių žodžių žodynas, 2021. [interaktyvus], Prieiga per internetą: <https://tzz.lt/j/jurisprudencija/>). Yra autorių, kurie teigia, kad netikslinga būtų konstitucinę jurisprudenciją tapatinti su Konstitucinio Teismo jurisprudencija, tuo argumentu, kad būtent konstitucine jurisprudencija ir yra ta, kuri apima viską, kas yra susiję su Konstitucija, t. y. konstitucinius principus, normas, teisės aktus, doktrinas, tarptautinius šaltinius, doktrinas, teorines nuostatas ir Konstitucinio Teismo jurisprudenciją (Šileikis, 2005, p. 96).

Autorius Vytautas Sinkevičius savo moksliniame straipsnyje pabrėžė, kad „konstitucinė jurisprudencija, tiksliau – konstitucinė doktrina, kaip Konstitucijos aiškinimo rezultatas, jau tapo neatskiriamu Konstitucijos turinio elementu, nes per ją atskleidžiamos Konstitucijos normos ir konstituciniai principai, Konstitucijoje įtvirtintos vertybės, atskleidžiama tikroji konstitucinio reguliavimo prasmė“ (Sinkevičius, 2004, p. 11).

Konstitucinių principų svarbą teisės sistemoje yra analizuojama ir Lietuvos mokslinėje doktrinoje. Vytautas Sinkevičius teigė, kad: „Konstitucinis Teismas laikosi nuomonės, jog Konstituciją sudaro ne vien jos tekstas (preambulė, straipsniai, straipsnių nuostatos), bet ir konstituciniai principai. Tokius teisės teorijoje visuotinai pripažįstamus Konstitucijos principus, kaip teisinės valstybės principą, valdžių atskyrimo principą ir kitus principus galima išvesti tik iš visos Konstitucijos, jų negalima kildinti tik iš kurio nors vieno ar kelių Konstitucijos straipsnių. Pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas. Turi įgaliojimus, taigi – ir priedermę šalinti iš teisės sistemos aktus, prieštaraujančius Konstitucijai kaip visumai“ (Sinkevičius, 2002, p. 141). Pagal tokią suformuota Konstitucinio Teismo praktiką, Konstitucinis Teismas pagal savo įgaliojimus konstatuoti teisės akto prieštaravimą tik Konstitucijoje įtvirtintiems principams, kuomet nėra nurodoma konkretus Konstitucijos straipsnis, tai yra leidžiama daryti, nes Konstituciją yra sudaryta ne vien iš jos straipsnių ir jų dalių, bet ir iš konstitucinių principų ir taip pat iš Konstitucijoje įtvirtintos Konstitucinio Teismo paskirties ir konstitucinės priedermės, kuria yra užtikrinama Konstitucijos viršenybė ir konstitucinį teisingumą bei apsaugoti ir kitas pačioje Konstitucijoje įtvirtintas ir saugomas vertybes (Sinkevičius, 2002, p. 142).

Konstitucinis Teismas nuo 1993 m. priimto pirmo nutarimo dienos savo jurisprudencijoje formavo tokią praktiką, kad konstitucinės justicijos bylose vertindamas ginčijamo teisės akto atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai (toliau – Konstitucijai)

pripažindavo teisės akto prieštaravimą ar neprieštaravimą tik konkrečioms Konstitucijos normoms. Lietuvos mokslo doktrinoje senai buvo išsakytas požiūris, kad Konstituciniai principai yra Konstitucijoje įtvirtintos pamatinės nuostatos ir lemia viso teisinio reguliavimo kryptį, ir šie principai persmelkia tiek teisinį reguliavimą, tiek teisinę praktiką (Kūris, 2002, p. 202), tačiau tam, kad konstituciniai principai taptu kriterijumi konstitucingumui tirti, turėjo praeiti kiek daugiau nei šešeri metai.

Konstitucinis Teismas 2000 m. vasario 23 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas) konstitucinės justicijos byloje, priimtame išnagrinėjus parlamentinės opozicijos prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo konstitucingumą, nusprendė, kad ginčijamas vykdomosios valdžios teisės aktas prieštarauja ne vien tik Konstitucijos normoms, bet taip pat ir teisinės valstybės principui. Šiuo Konstitucinio Teismo nutarimu konstituciniai principai įgavo didelę svarbą Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, nes tik nuo šio nutarimo konstitucinės justicijos bylose, konstituciniai principai tapo ypatingai svarbiu kriterijumi ginčijamiems teisės aktams konstitucingumui tirti. Po Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimo, konstitucijos justicijos bylose, kuomet teisinis reguliavimas pripažintas prieštarujančiu Konstitucijoje įtvirtintiems teisės principams, tapo vis dažnesnis, kol galiausiai Konstitucinis Teismas 2001 m. spalio 2 d. nutarime ginčijamą teisės aktą pripažino prieštarujančiu tik konstituciniam principui ir nenurodė jokio prieštaravimo Konstitucijos normoms.

Lietuvos mokslo doktrinoje konstituciniai principai yra aiškinami, kaip tokie, kurie organizuoja Konstitucijos nuostatas į darną visumą, ko pasėkoje neleidžia Konstitucijoje atsirasti vidinių prieštaravimų ar tokio Konstitucijos aiškinimo, kuris iškreiptu ar netgi paneigtu, kurios nors Konstitucijos nuostatos prasmę. Konstituciniai principai yra konstitucinio reguliavimo pagrindas ir remiantis šiuo pagrindu yra kuriama normine medžiaga (Kūris, 2002, p. 202). Konstituciniai principai turi esminę reikšmę visai teisiniai sistemai ir jos sandarai.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad vieni konstituciniai principai yra įtvirtinti *expressis verbis* suformuluotose konstitucinėse normose, kiti, nors ir nėra jose įtvirtinti *expresses verbis*, tačiau jose atsispindi ir yra išvedami ir konstitucinių normų, taip pat iš kitų šiose normuose atsispindinčių konstitucinių principų, iš konstitucinio teisinio reguliavimo visumos, iš Konstitucijos, kaip svarbiausių valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos vertybių sistemą įtvirtinančio ir ginančio, visai teisės sistemai gaires nubrėžiančio akto, prasmės Konstitucinio Teismo funkcija yra plėtoti, formuluoti ir aiškinti konstitucinius principus.

Konstitucinis Teismas nuo 2000 m. vasario 23 d. priimto nutarimo, kuriame buvo pripažintas ginčijamas teisinis reguliavimas prieštaraujantis konstituciniam principui iki pat šių dienų, konstitucinės justicijos bylose, konstituciniai principai yra tapę kriterijumi konstitucingumui tirti.

Konstitucinių principų yra be galo daug, tačiau šiame magistro darbo skyriuje nagrinėsiu konstitucinius principus, kuriais remiantis, Konstitucinis Teismas savo nutarimuose pripažino ginčijamą teisinį reguliavimą prieštarujančiu konstituciniam principui ir iš to matosi, kad konstituciniai principai tapo labai svarbūs ir reikšmingi, kuomet yra vertinamas ginčijamas teisinis reguliavimas.

Per nagrinėjamą laikotarpį, nuo 2000 m. vasario 23 d. iki 2020 m. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje matyti šeši reikšmingi konstituciniai principai, kurie tapo kriterijumi konstitucingumui tirti: teisinės valstybės principas, teisingumo principas, valdžių padalijimo principas, atsakingo valdymo principas, Konstitucijos viršenybės principas, teisėtų lūkesčių principas.

2.1 Teisinės valstybės principas

Teisinės valstybės principas yra aiškiai išaiškintas 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje. Konstitucijos preambulėje yra nurodyta, kad „lietuvių tauta [...] siekdama [...] teisinės valstybės [...] priima šią Konstituciją“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Konstitucinis Teismas 2003 m. gruodžio 30 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas) nutarime pabrėžė, kad Lietuvos Respublikos Konstitucija yra grindžiama teisinės valstybės principu, nes tai yra įtvirtinta 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje ir tai patvirtino priimdami Konstituciją. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas dar kartą pabrėžė, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra universalus ir juo yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir taip pat pati Konstitucija. Nors Konstitucija yra vientisas aktas, tačiau teisinės valstybės principo turinys yra atskleidžiamas įvairiuose Konstitucijos nuostatose ir taip pat yra aiškinamas neatsiejamai nuo Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės sieko. Šiuo principu yra siekiama užtikrinti žmogaus teises ir laisves, paisoma prigimtinio teisingumo, kas reiškia, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos turi veikti remdamosi teise ir paklusdamos teisei, kad Konstitucija turi aukščiausią teisinę galią ir kad visi teisės aktai turi atitikti Konstituciją.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, kiekviename nutarime vis plačiau yra aiškinamas teisinės valstybės principas ir nurodoma vis didesnė šio konstitucinio principo

reikšmė Lietuvos Respublikos teisinei sistemai. Konstitucinės justicijos bylose konstitucinis teisinės valstybės principas tampa reikšmingu nuo 2000 m. vasario 23 d. nutarimo, kuomet Konstitucinis Teismas konstatavo ginčijamo teisinio reguliavimo prieštaravimą konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinis Teismas 2000 m. vasario 23 d. nutarime (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas) konstatavo, kad teisinės valstybės principas yra įtvirtintas Konstitucijos preambulėje ir šis principas yra suprantamas kaip universalus ir juo yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Lietuvos Respublikos Konstitucija. Taip pat teismas pasisakė, kad šio principo turinys yra atskleidžiamas įvairiuose Konstitucijos nuostatose ir turi būti aiškinamas neatsiejant nuo Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekio. Taip pat šiuo principu turi būti siekiama užtikrinti žmogaus teises ir laisves, taip pat, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios bei kitos valstybės institucijos turi veikti remdamosi teise ir jai paklusdamos, nes Konstitucija tu aukščiausią juridinę galią ir visi įstatymai, Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai negali prieštarauti Konstitucijai. 2000 m. vasario 23 d. nutarimu, Konstitucinis Teismas pirmą kartą konstatavo, kad Vyriausybės nutarimas prieštarauja ne vien tik konstitucinei normai, bet būtent ir konstituciniam teisinės valstybės principui. Šis, Konstitucinio Teismo nutarimas yra atskaitos taškas konstitucinėje doktrinoje, po kurio ginčijamo teisinio reguliavimo atitiktis ne tik konkrečioms Konstitucijos nuostatoms, bet ir konstituciniams principams pradėta tirti aktyviai ir tai atsispindi ir vėlesniuose Konstitucinio Teismo nutarimų rezoliucinėse dalyse iš kurių matyti tiek šio, konstitucinio teisinės valstybės principo, tiek kitų konstitucinių principų reikšmingumas konstitucinės justicijos bylose.

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2000 m. vasario 23 d. iki 2020 m. iš viso buvo priimta 341 nutarimų, o konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimas nustatytas 161 nutarimuose. Kalbant apie procentinę išraišką – 47,21 visų bylų. Iš šios Konstitucinio Teismo jurisprudencijos statistikos matyti, kad šis konstitucinis teisinės valstybės principas yra itin reikšmingas konstitucinės justicijos bylose ir dažnai yra pripažįstamas kaip kriterijus konstitucingumui tirti.

Šiame nutarime buvo pasiremta Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas) nutarimu, kuriame buvo pirmą kartą suformuota taisyklė, kuri reiškia, kad atskleisti teisinės valstybės sampratos turinį yra konstitucinės doktrinos funkcija, o oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje šio principo turinys buvo tiriamas tiesiogiai, tačiau ne kitų konstitucinių teisių, siekių ar tikslų kontekste.

Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas) nutarime išaiškino konstitucinio teisinės valstybės principo esmę, kad teisinės valstybės principo esmė yra teisės viešpatavimas. Šis, konstitucinės teisės viešpatavimo imperatyvas reiškia, kad valdžios laisvę riboja teisė, kuriai turi paklusti visi teisinių santykių subjektai, neišskiriant nė teisėkūros subjektų. Taip pat, kad visų teisėkūros subjektų diskreciją yra ribojama aukščiausios teisės ir visi teisės aktai turi atitikti Konstituciją ir negali jai būti prieštaravimų. Konstitucinis Teismas pasisakė šiame nutarime, kad konstitucinio teisinės valstybės principo turinys yra atskleidžiamas atsižvelgiant į įvairias Konstitucijos nuostatas, turi būti įvertinama visos Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės ir būtinai turi būti atsižvelgiama į įvairius kitų konstitucinių principų turinį. Konstitucinis teisinės valstybės principas apima įvairias Konstitucijoje įtvirtintas ir jos saugomas ir ginamas vertybes, taip pat ir preambulėje įtvirtintą siekį. Šiame nutarime Konstitucinis teismas atkreipė dėmesį, kad šio principo negalima aiškinti tik kaip įtvirtinto Konstitucijos preambulėje. Teisinės valstybės principas kyla iš Konstitucijos preambulės, tačiau šio principo turinys negali paneigti nė vienos Konstitucijos nuostatos (konstitucinio principo ar konstitucinės normos, nuostatos), negalimas toks aiškinimas, kad būtų nukrypstama nuo iš Konstitucijos išplaukiančių teisinės valstybės reikalavimų, nes tokiu atveju bus iškreiptas ar netgi paneigtas konstitucinio teisinės valstybės principo turinys ir tuo pačiu konstitucinė teisinės valstybės samprata. Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė, kad kuomet teisės akto (jo dalies) neatitinka universaliam konstitucinio teisinės valstybės principui ir jo elementui, kurio sudedamoji dalis yra įvairios Konstitucijoje įtvirtintos ir saugomos ir ginamos vertybės, reiškia, kad yra pažeistas ir konstitucinis teisinės valstybės principas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas) nutarime taip pat išaiškino, kad konstitucinio teisinės valstybės principo neatsiejami elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas. Teisinis saugumo principas yra vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų, kuris reiškia valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, šiuo principu turi būti apsaugoti teisinių santykių subjektų teisės, turi būti gerbiami teisėti interesai ir teisėti lūkesčiai. Taip pat dar vienas konstitucinio teisinės valstybės principo elementas yra teisė į teisminę gynybą. Konstitucinis Teismas pasisakė, kad būtent šis imperatyvas, kai asmens teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, turi teisę į nepriklausomą ir nešališką teismą. Būtent šia asmens teisė į tinkamą teisinį procesą yra įgyvendinama teisingumo sąlyga. Konstitucinis teisinės

valstybės principas yra sietinas su įpareigojamais teisėkūros subjektams, kad šie subjektai teisės aktus gali leisti tik neviršydami jiems suteiktą įgaliojimą, taip pat, kad teisės aktuose nustatyti reikalavimai turi būti grindžiami teisės normomis ir teisės principais, kuriais įmanoma taikyti visiems numatytiems atitinkamų teisinių santykių subjektams ir kt. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 gruodžio 13 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas dar kartą pabrėžė, kad būtent iš teisinės valstybės principo ir kitų konstitucinių imperatyvų kyla reikalavimas tiek įstatymo leidėjui, tiek kitiems teisėkūros subjektams paisyti iš Konstitucijos kylančios teisės aktų hierarchijos.

Nagrinėjant toliau Konstitucinio Teismo jurisprudenciją 2005 m. lapkričio 3 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas) nutarime, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad konstituciniai teisingumo ir teisinės valstybės principai reiškia tai, kad tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus ir užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti, turi būti proporcingumas, taip pat už teisės pažeidimus sankcijos turi būti nustatytos proporcingoms šiems pažeidimams. Šiuo nutarimu Konstitucinis Teismas nurodė, kad būtent teisinės valstybės ir teisingumo principams taikyti yra reikalingas proporcingumas ir jam nesant bus šių, konstitucinių principų pažeidimas.

Lietuvos mokslo doktrinoje (Kūris, 2002, p. 221) yra nurodyta, kad būtent, konstitucinis teisinės valstybės principas yra vienas svarbiausių orientyrų kuomet reikia aiškinti Konstitucijos nuostatas. Į bet kurią Konstitucijos normą ar konstitucinį principą būtina žvelgti per teisinės valstybės idėjos prizmę, einant šiuo keliu bus užtikrinta pusiausvyra tarp pačių įvairiausių konstitucinių normų ir principų (Kūris, 2002, p. 221).

Po Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimo, kuomet buvo pradėta nuosekliai ir aktyviai plėtoti konstitucinis teisinės valstybės principas tai lėmė, kad atsirado pagrindas, kuriuo konstitucinis teisinės valstybės principas tapo kriterijumi konstitucingumui tirti. Toks lūžis įvyko, kuomet Konstitucinis Teismas 2001 spalio 2 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. spalio 2 d. nutarimas), priėmė nutarimą, kuriuo nustatė, kad ginčijamo teisės akto nuostata nesiderina su proporcingumo principu ir tuo pagrindu, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad buvo pažeistas konstitucinis teisinės valstybės principas. Tokių nutarimų, kuriuose buvo pripažinta, kad ginčijamas teisės aktas pažeidė konstitucinį principą ir konstitucinis principas tapo kriterijumi konstitucingumui tirti ir tuo požiūriu prieštarauja Konstitucijai, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje buvo daugiau nei per šimtą atvejų nagrinėjamu laikotarpiu. Tokį Konstitucinio Teismo sprendimą lėmė tai, kad konstitucinėje jurisprudencijoje po 2000 m. vasario 23 d. nutarimo, itin padidėjo konstitucinių principų reikšmingumas.

Analizuojant Konstitucinio Teismo jurisprudencija yra pastebima, kad šiuo metu šis, konstitucinis teisinės valstybės principas yra dažnai ir plačiai taikomas, kuomet yra sprendžiamas konstitucinės justicijos bylose ginčijamo akto atitikties Konstitucijai. Šis principas yra vienas reikšmingiausių ir dažniausiai pastebimas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Konstitucinis Teismas savo bylose vis labiau ir išsamiau atskleidžia teisinės valstybės principo esmę ir sampratą ir tuo pačiu yra nuosekliai ir sistemingai oficialioji konstitucinė teisinės valstybės principo doktrina plėtojama toliau ir plačiau.

2.2. Teisingumo principas

Konstitucinis teisingumo principas pagal jo pažeidimus Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra antrasis po teisinės valstybės principo. Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2000 m. vasario 23 d. iki 2020 m. šis, teisingumo principas buvo nustatytas 17 konstitucinės justicijos bylų, procentinė išraiška – 4,99 proc. Jeigu lygintume teisingumo principo svarbą Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje su teisinės valstybės principo svarba, tai remiantis Konstitucinio Teismo bylomis, kuriose buvo numatytas prieštaravimas konstituciniam teisingumo principui, tai objektyviai matytume, kad konstitucinio teisinės valstybės principu pažeidimas nustatytas 161 nutarime, kai tuo tarpu per tokį patį laikotarpį, konstitucinio teisingumo principo pažeidimas nustatytas tik 17 nutarimuose. Tačiau Konstitucinis Teismas savo formuojamoje praktikoje ne kartą yra nurodęs, kad konstituciniai teisinės valstybės ir teisingumo principai yra glaudžiai susiję ir turėtų būti aiškinami kartu ir neatsiejamai.

Pagal Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas) nutarimą, kuriame konstatavo, kad teisingumas yra vienas pagrindinių teisių, kaip socialinio gyvenimo reguliavimo priemonių, tikslų. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas nurodė, kad būtent teisingumas yra vienas iš svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindas. Šis konstitucinis teisingumo principas kaip ir teisinės valstybės principas yra įtvirtinti Konstitucijos preambulėje.

Pirmą kartą teisinio reguliavimo prieštaravimas Konstituciniam teisingumo principui nustatytas Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas) nutarime, kuomet pareiškėjai, Seimo narių grupė prašė ištirti ar ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja Lietuvos Konstitucijos preambulėje įtvirtintam teisingos ir teisinės valstybės principui bei kai kurioms Konstitucijos nuostatomis. Tačiau Konstitucinis Teismas nusprendė tirti teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijoje įtvirtintiems teisingumo ir teisinės valstybės principams.

Konstitucinis Teismas šiame nutarime konstatavo, kad šie Konstitucijoje įtvirtinti teisingumo ir teisinės valstybės principai yra universalūs, ir yra pagrindas kuriant ir įgyvendinant teisę, kad yra privaloma jais vadovautis. Taip pat Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį, kad šie du principai reiškia, kad visos valstybės institucijos turi veikti remdamosi ir vadovaudamosi teise, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės, turi paisoma prigimtinio teisingumo. Šiame nutarime yra minimas 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas, kuriame taip pat buvo konstatuota, kad teisingumas yra vienas iš pagrindinių teisių, kaip socialinio gyvenimo reguliavimo priemonės tikslų ir teisingumas yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų. Teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti. Konstitucinis Teismas įvertinęs ginčijamą teisinį reguliavimą pripažino jį prieštaraujančiu Konstitucijoje įtvirtintiems teisingumo ir teisinės valstybės principams.

Tačiau nagrinėjant Konstitucinio Teismo jurisprudencija yra pastebima, kad yra konstitucinės justicijos bylų, kuriuose yra atskleidžiama specifinė teisingumo principo esmė ir jis nėra sietinas vien tik su konstituciniu teisinės valstybės principu. Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas) priėmė nutarimą, kuriame konstatavo, kad konstituciniai materialinės ir moralinės principai yra neatsiejami nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo.

Nagrinėjant Konstitucinio Teismo doktrina, pastebima, kad, kuomet yra atskleidžiama konstitucinio teisingumo principo samprata susidaro įspūdis, kad Konstitucinis Teismas neatskiria teisinės valstybės principo nuo teisingumo principo, o juos sutapatina ir jų turinį atskleidžia drauge. Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas) nutarime konstatavo, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra neatsiejamas nuo teisingumo imperatyvo. Iš šios konstitucinės justicijos bylos matyti, kad Konstitucinis Teismas šiuos principus aiškina kartu. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra nurodyta, kad konstitucinio teisinės valstybės principo vienas iš elementų yra konstitucinis teisingumo principas. Tačiau tai nereiškia, kad Konstitucinis Teismas nustatęs, kad ginčijamas teisinis reguliavimas pažeidžia konstitucinį teisinės valstybės principą, kartu yra konstatuojamas ir teisingumo principo pažeidimas, anaipol. Nes konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimas *ipso facto* nereiškia teisingumo principo pažeidimo. Tačiau jei Konstitucinis Teismas nustato, kad ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja konstituciniam

teisingumo principui, tai pagal Konstitucinio Teismo jurisprudenciją yra konstatuojamas ir konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimas, nes pastarasis apima konstitucinį teisingumo principą. Paskutinė tokia Konstitucinio Teismo praktika buvo 2019 m. lapkričio 25 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimas) nutarime, kuriame Konstitucinis Teismas konstatavo ginčijamo teisinio reguliavimo prieštaravimą šiems, teisinės valstybės ir teisingumo principams. Po šio nutarimo, Konstitucinis Teismas, konstitucinės justicijos bylose nenustatė prieštaravimo teisingumo principui iki 2020 m.

Nors Konstitucinis Teismas savo nutarimų konstatuojamose dalyse ir pasisako dėl ginčijamo teisės akto prieštaravimo konstituciniams principams, tačiau dažnu atveju, nors ir atskleidęs prieštaravimą tam konstituciniam principui, tačiau rezoliucinėje dalyje nurodo tik vieno reikšmingiausio principo prieštaravimą, kuris yra universalus ir tarsi „guminis“, apimantis dauguma konstitucinių principų – teisinės valstybės principas. Taip yra dėl to, kad pagal Konstitucinio Teismo formuojamą praktiką, kurioje yra nurodyta, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra toks principas, kuris „savyje“ talpina daug kitų konstitucinių principų. Tačiau toks teisinės valstybės principo platumas nedaro kitų principų nereikšmingais, nes šiame magistro darbe nagrinėjami konstituciniai principai yra reikšmingi, kad jie tapo kriterijumi konstitucingumui tirti.

2.3. Valdžių padalijimo principas

Lietuvos mokslo doktrinoje (Kūris, 2002, 63 p.) yra analizuojama ir nurodoma, kad būtent valdžių padalijimo principas yra vienas labiausiai išplėtotų principų konstitucinėje doktrinoje. Šio principo sąvoka mes galime atskirti valstybės valdžią nuo vietos valdžios. Šis principas yra išvestinis konstitucinis principas. Konstitucinis valdžių padalijimo principas tiesiogiai nekyla nei iš teisinės valstybės, nei iš Konstitucijos viršenybės ar jos vientisumo. Šis principas iš pat pradžių buvo išvestas iš Konstitucijos 5 str. 1 dalies nuostatos, kad valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė (E. Kūris, 2002, 62 p.). Valdžių padalijimo principas yra grindžiamas sisteminiu visos Konstitucijos, kaip vientiso akto, aiškinimu (Kūris, 2002, 63 p.).

Šio mokslinio straipsnio autorius nurodo ir svarbiausius valdžių padalijimo bruožus, tokius kaip valdžių pusiausvyros užtikrinimo mechanizmų yra stabdžių ir atsvarų sistema. Autorius teigia, kad valdžių padalijimas yra ne savitikslis, juo turi būti garantuojama, kad valdžia nebus suteikta vienos rankos, taip pat, kad nebus pernelyg centralizuota, nes pagal Actono dėsnį, tai yra aiškinama, kad kiekviena valdžia veda į korupciją, o absoliuti valdžia veda į absoliučią korupciją. Kad valdžia nebūtų suteikta

vienoms rankoms, tokiu atveju mums yra būtinas valdžių padalijimo principas (E. Kūris, 2002, 63 p.), kuris numato, kad visos trys valdžios turi įgaliojimus viena kitos atžvilgiu.

Konstitucinis Teismas pirmą kartą šį, valdžių padalijimo principą pradėjo aiškinti 1995 m. gruodžio 6 d. nutarime (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas), kuriame konstatavo, kad valdžių padalijimo principas yra numatytas Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje, kurioje yra nustatyta „Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas). Teismas konstatavo, kad šios normos turinys yra atskleidžiamas kituose Konstitucijos straipsniuose, kad kiekvienai valdžios institucijai yra nustatyta jos paskirtį atitinkanti kompetencija, kurią lemia tos valdžios vieta bendroje valdžių sistemoje ir jos santykis su kitomis valdžiomis.

Pagal Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas) nutarimą, kuriame Teismas konstatuoja: „Realiai įgyvendinant valdžių padalijimo principą įmanoma sustiprinti žmogaus teisių garantijas. Valstybės valdžia suskaidoma į santykinai savarankiškas šakas: įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę. Šioms valdžioms pagrindinių teisių ir laisvių srityje tenka skirtingi, tačiau vienodai svarbūs vaidmenys. Kiekvienai valdžios institucijai suteikiama jos paskirtį atitinkanti kompetencija“.

Lietuvos mokslo doktrinoje vyrauja samprata, kad valdžių padalijimo principas yra Lietuvos valstybės konstitucinės santvarkos pamatas. Šis principas lemia valstybės valdžios institucijų sistemą, jų sudarymą, įgaliojimus, tarpusavio santykius (Sinkevičius, 2013, p. 46). Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas) nutarime, valdžių padalijimo principas yra apibūdintas kaip reiškiantis, kad įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios yra atskiros, pakankamai savarankiškos ir tarp šių valdžių yra būtina pusiausvyra. Kaip jau minėjau anksčiau, kad Konstitucijoje įtvirtinta „stabdžių ir atsvarų“ sistema, kuri yra skirta tam, kad nebūtų galima kuriai nors vienai valdžios šakai suteikti savo rankose absoliučią valdžią. Būtent šia sistema yra siekiama užtikrinti ne tik valdžių padalijimas, bet taip pat ir jų pusiausvyra.

Pačioje Konstitucijoje nėra tiesiogiai įtvirtintos nuostatos, kad valstybės valdžia yra organizuojama remiantis valdžių padalijimo principu. Konstitucinio valdžių padalijimo principo negalime kildinti vien iš mano jau minėto Konstitucijos 5 straipsnio nuostatų. Šio straipsnio 1 dalyje, kuri skamba taip: „Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Šioje dalyje yra nurodytos valstybės valdžios institucijos, kurios įgyvendina valstybės

valdžią, tačiau šioje dalyje nėra nurodyta ar nustatyta šių valstybės valdžios institucijų tarpusavio santykiai. Ir pagal šią konstitucinę nuostatą valstybės valdžia turi būti padalyta. Nagrinėjant toliau ne ką mažiau svarbi yra šio straipsnio 2 dalis, kuri, kuri skamba taip: „Valdžios galias riboja Konstitucija“. Iš šios galime teigti, jog valstybės valdžią įgyvendinančioms institucijoms atsiranda įpareigojimas neperžengti joms Konstitucijoje nustatytų įgaliojimų.

Lietuvos mokslo doktrinoje yra nurodoma, kad tik sisteminiu Konstitucijos, kaip vientiso akto aiškinimas leidžia atskleisti valdžių padalijimo principo turinį, šio principo turinys yra atskleidžiamas per įvairias Konstitucijos nuostatas, pirmiausia per tas, kuriuose yra įtvirtini Seimo, Vyriausybės, Respublikos Prezidento, taip pat teismų įgaliojimai, šių valstybės valdžios institucijų tarpusavio santykiai (V.Sinkevičius, 2013, p. 47).

Kalbant apie valdžių padalijimo principo svarbą Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, kuomet buvo pagrindas ginčijamą teisinį reguliavimą pripažinti prieštaraujančią šiam konstituciniam principui, nėra dažnais atvejais. Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2000 m. vasario 23 d. iki 2020 m., Konstitucinis Teismas dešimtyje nutarimų rezoliucinėse dalyse nurodė, kad konstitucinis valdžių padalijimo principas buvo pažeistas. Kalbant apie procentinę išraišką – 2,93 proc. visų bylų. Iš visų Konstitucinio Teismo nutarimų, per nagrinėjamą laikotarpį yra 341 nutarimų, tik dešimtyje Konstitucinio Teismo nutarimų buvo pasiremta konstituciniu valdžių padalijimo principu kaip kriterijumi konstitucingumui tirti, palyginus su kitais konstituciniais principais, tai nėra taip ir daug. Tačiau šis konstitucinis valdžių padalijimo principas dėl savo retumo nepraranda reikšmingumo Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.

Konstitucinis Teismas pirmą kartą konstatavo tam tikro teisinio reguliavimo prieštaravimą konstituciniam valdžių padalijimo principui 2002 m. sausio 14 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas) nutarime. Konstitucinis Teismas šiame 2002 m. sausio 14 d. nutarime pakartojo jau anksčiau suformuotas Konstitucinio Teismo nuostatas, kad „konstitucinis valdžių padalijimo principas reiškia, kad įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios turi būti atskirtos, pakankamai savarankiškos, bet kartu tarp jų turi būti pusiausvyra, kad kiekvienai valdžios institucijai yra nustatyta jos paskirtą atitinkanti kompetencija, kad institucijos kompetencijos konkretus turinys priklauso nuo tos valdžios vietos bendroje valdžių sistemoje ir jos santykio su kitomis valdžiomis, nuo tos institucijos vietos tarp kitų valdžios institucijų ir jos įgaliojimų santykio su kitų institucijų įgaliojimais, kad Konstitucijoje tiesiogiai nustačius konkrečios valstybės valdžios institucijos įgaliojimus viena valstybės valdžios institucija negali iš kitos perimti tokių įgaliojimų, jų perduoti ar atsisakyti bei kad tokie įgaliojimai negali būti pakeisti ar

apriboti įstatymu. Seimas neturi teisės pavesti Vyriausybei ar kuriai nors kitai institucijai realizuoti jo konstitucinę kompetenciją“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas konstatavo, kad remiantis šiais argumentais, toks teisinis reguliavimas prieštarauja konstituciniam valdžių padalijimo principui.

Valdžių padalijimo principo didelis pažeidimas buvo aptiktas Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 gegužės 9 d. nutarimas) nutarime, kuomet buvo konstatuota valdžių padalijimo principo pažeidimas, nes įstatyme buvo netinkamai paskirstyti iš Konstitucijos kylantys įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios įgaliojimai sudarant prielaidų politinei valdžiai, t. y. galimybę įsiterpti vyriausybei ir įstatymų leidėjui į Konstitucijoje teisminei valdžiai priskirtą kompetenciją. Šį Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimą galime laikyti išskirtiniu, dėl nustatytų pažeidimų.

Nagrinėjant paeiliui Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, 2016 m. gruodžio 22 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutarimas) nutarime konstitucinio valdžių padalijimo principo pažeidimas buvo konstatuotas Konstitucinio Teismo, nes įstatymų leidėjo priimto nutarimo nuostatos nesiderino su Konstitucijoje įtvirtintu visuminiu konstitucinės atsakomybės už priesaikos sulaužymą, šiurkštų Konstitucijos pažeidimą teisiniu reguliavimu ir Konstitucinio Teismo oficialiojoje doktrinoje pateiktu jo aiškinimu. Konstitucinis Teismas šioje byloje atkreipė dėmesį į tai, kad įstatymų leidėjas Konstitucijos nuostatas aiškino kitaip, negu jas aiškina ir yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas savo aktais. Šiuo poelgiu buvo pripažinta, kad buvo įsiterpta į Konstitucinio Teismo konstitucinę kompetenciją įgyvendinti konstitucinį teisingumą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutarimas). Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra svarbus ir dėl to, nes jame taip pat buvo apibrėžta Konstitucinio Teismo funkcija, kuria yra įgyvendinamas konstitucinis teisingumas ir kurią vykdo tik Konstitucinis Teismas.

Konstitucinis Teismas 2015 m. rugsėjo 29 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. rugsėjo 29 d. nutarimas) nutarime konstatavo, kad konstitucinis valdžių padalijimo principas yra glaudžiai susijęs su konstituciniu teisinės valstybės principu. Valdžių padalijimo principą galime pastebėti Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje ir joje yra numatyta, kad valdžios galias riboja Konstitucija. Konstitucinis Teismas 2015 m. rugsėjo 29 d. nutarime dar kartą pakartoja, kad konstitucinis valdžių padalijimo principas yra pagrindinis demokratinės teisinės valstybės organizacijos ir veiklos principas, kuris taip pat reiškia, kad jei Konstitucijoje yra nurodytos konkrečios valstybės valdžios institucijos įgaliojimai, tai ši institucija negali tiek šių įgaliojimų atsisakyti, tiek jų perduoti kitai institucijai, o kitos

valstybės valdžios institucijos negali šių įgaliojimų perimti ir negali šie įgaliojimai būti pakeisti ar apriboti įstatymu. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad Seimas neturi teisės pavesti Vyriausybei ar kuriai nors kitai institucijai įgyvendinti jo konstitucinę kompetenciją. Taip pat pasisakė, kad pagal Konstitucijos nuostatą, kurioje yra nurodyta, kad „valdžios galias riboja Konstitucija“ yra pažeidžiama, jeigu nustatytu teisiniu reguliavimu konstituciškai nepagrįstai išplečiamos Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje nurodytos valstybės valdžios institucijos arba kurios nors kitos valdžios institucijos galios (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. rugsėjo 29 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas šiuo argumentu konstatavo nutarimo rezoliucinėje dalyje, kad teisinis reguliavimas prieštarauja ne tik konstituciniam teisinės valstybės principui, bet taip pat ir konstituciniam valdžių padalijimo principui.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra glaudžiai susijęs su valdžių padalijimo principu. Per nagrinėjamą laikotarpį, nuo 2000 metų vasario 23 d. iki 2020 metų devyniose iš dešimt nutarimų, Konstitucinio Teismo rezoliucinėse dalyse buvo konstatuotas konstitucinio valdžios padalijimo principo pažeidimas kartu su konstituciniu teisinės valstybės principo pažeidimu ir tik viename Konstitucinio Teismo 2002 metų sausio 14 d. nutarime (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas), Konstitucinis Teismas rezoliucinėje dalyje konstatavo, kad ginčijamas teisinis reguliavimas yra negalimas ir nesuderinamas su vien su valdžios padalijimo principu. Remiantis šiuo Konstitucinio Teismo nutarimu galime teigti, kad konstitucinis valdžių padalijimo principas nėra neatsiejamas konstitucinio teisinės valstybės principo turinio elementas, tačiau yra ir gali būti ir savarankiškas konstitucinis principas nors ir retu atveju. Kad šis, konstitucinis valdžių padalijimo principas gali būti savarankišku konstituciniu principu, galime pastebėti, plačioje šio konstitucinio valdžių padalijimo principo turiniui atskleisti pateiktoje oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje. Šioje doktrinoje yra atskleidžiama specifiniai šio svarbaus konstitucinio valdžių padalijimo principo bruožai.

2.4. Atsakingo valdymo principas

Kitas konstitucinis principas, kuriam prieštaraujančiu ginčijamas teisinis reguliavimas ir buvo pripažintas, ir yra reikšmingas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, ir tai buvo nurodyta Konstitucinio Teismo nutarimo rezoliucinėje dalyje, yra konstitucinis atsakingo valdymo principas. Kalbant apie konstitucinio atsakingo valdymo principo svarbą Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, kuomet buvo pagrindas ginčijamą teisinį

reguliavimą pripažinti prieštaraujančių šiam konstituciniam principui, nėra dažnais atvejais. Per tiriamąjį laikotarpį nuo 2000 metų vasario 23 d. iki 2020 metų Konstitucinis Teismas iš 341 nutarimų tik keturiolikoje nutarimų konstatavo, kad ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja konstituciniam atsakingo valdymo principui.

Pirmą kartą šis, konstitucinis atsakingo valdymo principas buvo nurodytas kaip esantis įtvirtintas Konstitucijoje, tai buvo padaryta Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas) nutarime, kuriame Konstitucinis Teismas atskleisdamas konstitucinio atsakingo valdymo principo turinį nurodė, kad “Tai, kad pagal Konstituciją aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus, kad valdžios galias riboja Konstitucija ir kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, suponuoja, kad valstybės pareigūnai, vykdytys funkcijas įgyvendinant valstybės valdžią, visi asmenys, priimančys visuomenei ir valstybei reikšmingus sprendimus, turi veikti vadovaudamiesi Konstitucija, teise, Tautos ir Lietuvos valstybės interesais. Pilietinė Tauta, bendrų reikalų tvarkymą, taip pat atstovavimą Tautai ir valstybei patikėjusi asmenims, dėl savo užimamų pareigų ar įgyto mandato priimančioms visuomenei ir valstybei reikšmingus sprendimus, turi būti apsaugota nuo valstybės pareigūnų savivalės, nuo jų veikimo ne Tautos ir Lietuvos valstybės, bet savo asmeniniais ar grupiniais interesais, nuo jų naudojimosi savo statusu savo ar sau artimų asmenų arba kitų asmenų privačiai naudai gauti” (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas). Šiuo Konstitucinio Teismo nutarimu buvo atskleistas konstitucinio atsakingo valdymo principo turinys ir jo reikšmė.

Konstitucinis teismas 2014 m. gegužės 27 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 27 d. nutarimas) nutarimo rezoliucinėje dalyje pirmą kartą konstatavo, kad ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja šiam konstituciniam atsakingo valdymo principui. Šioje byloje buvo tiriama Seimo nutarimo dėl Seimo rinkimų galutinių rezultatų daugiamandatėje rinkimų apygardoje nustatymo atitiktis Konstitucijai. Šiame 2014 m. gegužės 27 d. nutarime Konstitucinis Teismas nurodė, kad pagal konstitucinį atsakingo valdymo principą reiškia, kad visos valstybės institucijos ir pareigūnai turi vykdyti savo funkcijas pagal Konstituciją ir turi veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais ir tinkamai įgyvendinti jiems suteiktus įgaliojimus, kurie numatyti Konstitucijoje ir įstatymuose. Konstitucinis Teismas pripažino, kad šioje konstitucinės justicijos byloje buvo konstitucinių teisinės valstybės ir atsakingo valdymo principų pažeidimai, nes Seimas neturi tokios teisės spręsti teisės klausimo dėl rinkimų įstatymo pažeidimo nepaisydamas Konstitucinio Teismo išvados, kuria Teismas pasisakė, kad per Seimo rinkimus buvo pažeistas rinkimų įstatymas, taip pat Seimas negalėjo ir negali sudaryti prielaidų

kandidatams, kurių išrinkimo siekiant buvo padaryti šiurkštūs demokratiškų, laisvų ir teisingų rinkimų principų pažeidimai (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 27 d. nutarimas). Šiais argumentais Konstitucinis Teismas pripažino ginčijamo teisinio reguliavimo prieštaravimą konstituciniams atsakingo valdymo ir teisinės valstybės principams.

Konstitucinis Teismas 2016 m. gruodžio 22 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutarimas) nutarime dar kartą nurodė, kad „Konstitucijoje įtvirtintas atsakingo valdymo principas suponuoja tai, kad visos valstybės institucijos ir pareigūnai turi vykdyti savo funkcijas vadovaudamiesi Konstitucija, teise, veikdami Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, tinkamai įgyvendinti jiems Konstitucijos ir įstatymų suteiktus įgaliojimus“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutarimas). Taip pat Konstitucinis Teismas konstatavo, kad šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad „konstitucinė Seimo, kaip Tautos atstovybės, per kurią Tauta vykdo aukščiausią suverenią galią, prigimtis ir funkcijos, konstitucinis atsakingo valdymo principas suponuoja Seimo pareigą tinkamai įgyvendinti jam Konstitucijos ir įstatymų suteiktus įgaliojimus, vykdyti savo funkcijas vadovaujantis Konstitucija, teise, veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutarimas). Šiuo nutarimu buvo konstatuota būtent Seimo pareiga tinkamai įgyvendinti jam suteiktus įgaliojimus ir vykdyti savo pareigas neperžengiant Konstitucijos ir įstatymų. Šio nutarimo rezoliucinėje dalyje ginčijamas teisinis reguliavimas pripažintas prieštaraujančiu tiek konstituciniam teisinės valstybės principui, tiek konstituciniam atsakingo valdymo principui.

Nagrinęjant toliau konstitucinį atsakingo valdymo principą galime pastebėti, kad kuomet yra pripažįstamas ginčijamo teisinio reguliavimo prieštaravimas šiam konstituciniam principui, šis principas visada eina kartu su teisinės valstybės principu. Paimkime Konstitucinio Teismo 2020 metų jurisprudenciją. Tai 2020 m. buvo priimta iš viso 18 Konstitucinio Teismo nutarimų, iš kurių atsakingo valdymo principo pažeidimas buvo konstatuotas penkiuose Konstitucinio Teismo nutarimuose. Tačiau šiuose Konstitucinio Teismo nutarimuose atsakingo valdymo principas nėra konstatuojamas kaip savarankiškas ir laisvas, nes visuose nutarimuose, šis, konstitucinis principas yra konstatuojamas kartu su teisinės valstybės principu, nors galime teigti, kad šis, konstitucinis atsakingo valdymo principas gali būti ir savarankišku konstituciniu principu, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Galbūt tai yra dėl to, kad pagal formuojamą Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, konstitucinis teisinės valstybės principas yra tas, kuris apima ir daugelį kitų konstitucinių principų, ko pasėkoje matome tarsi kitų

konstitucinių principų, šiuo atveju konstitucinio atsakingo valdymo principo nesavarankiškumą.

2.5. Konstitucijos viršenybės principas

Lietuvos teisės mokslo doktrinos yra ne kartą analizuojama Konstitucijos akto padėtis ir jos viršenybė. Štai, Egidijus Kūris savo moksliniame straipsnyje yra pabrėžęs, kad: „Visuotinai paplitęs Konstitucijos kaip „pagrindinio“ įstatymo apibūdinimas reiškia, kad Konstitucija laikytina ne teisės aktu, reguliuojančiu kokius nors santykius, kurie, lyginant su kitais, skiriasi savo turiniu <...> o tokiu teisės aktu (nesvarbu, turinčiu rašytinę išraišką ar įkūnytu papročiuose bei tradicijose), kurio teisinė galia yra aukštesnė nei kitų teisės aktų. Teisinės galios viršenybė suponuoja, kad visi kiti teisės aktai turi neprieštarauti Konstitucijai <...> tai yra konstitucionalizmo principo esmė ir konstitucionalistinio požiūrio į teisinį reguliavimą šerdis“ (Kūris, 2002, p. 17-18). Būtent šiuo požiūriu, Konstitucija, būdama savo teisine galia aukščiau už kitus teisės aktus, teikia pagrindą teisės sistemos hierarchijai (Kūris, 2002, p. 18).

Moksliniame diskurse yra taip išsakyta pozicija, kad „Konstitucija, būdama visos teisės sistemos pagrindas, jokių būdu nėra laikytina „kodeksų kodeksu“, įstatymų sąvadu, kuriame visi konstitucinę reikšmę turintys visuomeniniai santykiai turi ar gali būti detaliam reguliuojami – juolab „klasikinės“ trinarės struktūros normomis. Konstitucijoje įtvirtinti principai, kurių privalu laikytis ir kuriant teisę, ir ją realizuojant. Įstatymų leidėjas, kiti teisėkūros subjektai paprastai turi diskreciją konkretinti ir detalizuoti Konstitucijos nuostatas, taip pat teisiškai reguliuoti santykius, kurių Konstitucija tiesiogiai nereguliuoja. Svarbu, kad tai darydami teisėkūros subjektai neperžengtų Konstitucijos nubrėžtų jų diskrecijos ribų, nepažeistų konstitucinių principų“ (Kūris, 2001, p. 59).

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijos viršenybės principui 2002 m. gruodžio 24 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas) nutarime. Šiame. 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad šis konstitucinis principas yra įtvirtintas Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje, kurioje yra nurodyta, kad negali galioti ir negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, kuris prieštarauja Konstitucijai. Taip pat Konstitucinis Teismas šiame nutarime nurodė, kad šis principas yra įvairiais aspektais įtvirtintas kitose Konstitucijos nuostatose. Konstitucijos viršenybės principas reiškia, kad Konstitucija teisės aktų hierarchijoje užima aukščiausią vietą, tai suponuoja, kad joks kitas teisės aktas negali prieštarauti Konstitucijai, taip pat, kad niekam neleidžiama pažeisti Konstitucijos.

Konstitucinis konstitucijos viršenybės principas yra glaudžiai susijęs su konstituciniu teisinės valstybės principu (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas nuo 2000 m. iki 2020 m. tik vieną vienintelį kartą konstatavo konstitucinio konstitucijos viršenybės principo pažeidimą. Tačiau Konstitucinis Teismas nesiliovė savo nutarimuose aiškinti ir plėtoti šio konstitucinio principo.

Šis, konstitucijos viršenybės principas yra reikšmingas tuo požiūriu, kad jis nurodo egzistuojančia Konstitucijos hierarchija, kad Konstitucija yra aukščiausios galios aktas ir jam negali prieštarauti jokie kiti įstatymai ar kitas aktas. Konstitucinis konstitucijos viršenybės principas nurodo Tautos suverenios galios įgyvendinimo sąlygas. Konstitucinis Teismas tokį aiškinimą išlaiko iki pat šių dienų.

Kadangi konstitucinis konstitucijos viršenybės principas yra glaudžiai susijęs su konstituciniu teisinės valstybės principu iš to matyti, kad Konstitucinis Teismas nustatęs konstitucinio konstitucijos viršenybės principo pažeidimą, kartu nustato ir konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimą, nes būtent, konstituciniu teisinės valstybės principu yra grindžiama visa Lietuvos Respublikos teisinė sistema ir taip pat Konstitucija. Iš to matyti, kad šio konstitucinio konstitucijos viršenybės principo pažeidimas buvo konstatuotas tik vieną kartą, o visus kitus kartus teismas konstatavo tik konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimą.

2.6. Teisėtų lūkesčių principas

Konstitucinis teisėtų lūkesčių principas nėra tiesiogiai įtvirtintas Konstitucijoje, tačiau šis konstitucinis principas yra kildinamas iš dažniausiai matomo Konstitucinio Teismo Jurisprudencijoje, konstitucinio principo – teisinės valstybės, kuris yra įtvirtintas Konstitucijos preambulėje ir įvairiuose straipsniuose. Šio, konstitucinio teisėtų lūkesčių principo kilmė ne kartą yra nurodyta ir Lietuvos mokslo doktrinos.

Prieštaravimas teisėtų lūkesčių apsaugos principui buvo nustatytas vieną kartą Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas) nutarime. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas, plėtodamas anksčiau pradėtą kurti oficialiąją konstitucinę doktriną teisėtų lūkesčių apsaugos principo kontekste, dar 2001 m. gruodžio 18 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas) nutarime, kuriame konstatavo, kad teisėtų lūkesčių apsaugos principas suponuoja valstybės, taip pat valstybės valdžią įgyvendinančių bei kitų valstybės institucijų pareigą laikytis valstybės prisiimtų įsipareigojimų, kad šis principas taip pat reiškia įgytų teisių apsaugą, t. y. asmenys turi teisę pagrįstai tikėtis, kad jų pagal galiojančius įstatymus

ar kitus teisės aktus, neprieštaraujančius Konstitucijai, įgytos teisės bus išlaikytos nustatyta laiką ir galės būti iš tikrųjų įgyvendinamos, kad pagal teisėtų lūkesčių principą teisinį reguliavimą galima keisti tik laikantis iš anksto nustatytos tvarkos ir nepažeidžiant Konstitucijos principų bei normų, teisinio reguliavimo pataisomis negalima paneigti asmens teisėtų interesų ir teisėtų lūkesčių (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas). Taip pat Konstitucinis Teismas 2005 m. gegužės 13 d. pasisakė, kad teisinės valstybės principas *inter alia* apima teisinio tikrumo, teisinio saugumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos reikalavimus (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2001 m. gruodžio 18 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas) nutarime, kuriame sprendė dėl valstybės tarnautojų teisės gauti teisingą darbo užmokestį, konstatavo: „Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra neatsiejama nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, kuris apima ir teisėtų lūkesčių apsaugos principą“, šiuo nutarimu buvo tiesiogiai susieti konstitucinis teisėtų lūkesčių principas su konstituciniu teisinės valstybės principu.

Konstitucinio Teismo 2004 gruodžio 13 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas) nutarime, kuriame pareiškėjai prašo iširti ginčijamo teisės akto atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas konstatuoja, kad „Konstitucinė asmens teisėtų lūkesčių apsauga aiškintina neatsiejamai nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo, Konstitucijoje įtvirtintos įgytų teisių apsaugos, būtinumo užtikrinti asmens, kuris paklūsta teisei, laikosi įstatymų reikalavimų, pasitikėjimą valstybe ir teise. Asmens pasitikėjimas valstybe ir teise bei teisėtų lūkesčių apsauga, kaip konstitucinės vertybės, yra neatskiriami nuo teisės aktų konstitucingumo ir teisėtumo prezumpcijos. Teisės aktai (jų dalys) laikomi atitinkančiais Konstituciją ir teisėtais tol, kol Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo įstatymo nustatyta tvarka nėra pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai (poįstatyminiai aktai – prieštaraujančiais Konstitucijai ir / arba įstatymams). Taigi tol, kol teisės aktai (jų dalys) Konstitucinio Teismo įstatymo nustatyta tvarka nėra pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai (poįstatyminiai aktai – prieštaraujančiais Konstitucijai ir / arba įstatymams) arba kol jie nėra nustatyta tvarka pripažinti netekusiais galios, juose nustatytas teisinis reguliavimas atitinkamiems teisinių santykių subjektams yra privalomas. Asmenį, kuris paklūsta teisei, laikosi įstatymų reikalavimų, saugo ir gina Konstitucija. Šios nuostatos nepaisymas reikštų, kad nukrypstama ir nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Iš šio, 2004 gruodžio 13 d. Konstitucinio

Teismo nutarimo galime pastebėti, kad konstitucinės justicijos bylose, teisėtų lūkesčių principas yra sietinas su konstituciniu teisinės valstybės principu. Tačiau ir šiame Konstitucinio Teismo nutarime buvo konstatuotas tik teisinės valstybės principo pažeidimas, kuris ir apima tiek teisėtų lūkesčių principą. Kaip jau minėjau anksčiau, kad pagal Konstitucinio Teismo formuojamą praktiką, kurioje yra nurodyta, kad teisinės valstybės principas yra universalus ir apima daugumą konstitucinių principų, šiuo atveju, apima ir teisėtų lūkesčių principą.

Pagal tokią formuojamą Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, kad Konstitucinis Teismas teisėtų lūkesčių principą sieja su konstituciniu teisinės valstybės principu ir tik vieną kartą buvo nustatytas prieštaravimas konstituciniam teisėtų lūkesčių principui, o visus kitus kartus, ginčijamo teisinio reguliavimo prieštaravimas buvo nustatytas tik teisinės valstybės principui, iš to galime spręsti, kad teisėtų lūkesčių apsaugos principas nėra savarankiškas principas pagal Konstitucinio Teismo jurisprudenciją.

3. Konstitucinių principų reikšmė Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje

Konstitucinių principų šalininkai teigia, kad konstitucinių principų gali būti daug, o tuo tarpu, kai yra plėtojama konstitucinė doktrina jų gali ir daugėti, tačiau ne iki begalybės. Kaip jau buvo analizuota aukščiau, kad išvestiniai konstituciniai principai yra formuojami aiškinant pirminius, sudėtinius bei jau esančius suformuotus išvestinius principus, tačiau tam, kad konstatuotume tam tikrų konstitucinių principų būvimą galima remiantis tik pačios Konstitucijos nuostatomis (Kūris, 2002, p. 61). Konstitucinių principų šalininkas, Egidijus Kūris yra pasisakęs, kad: „Konstituciniai principai, kaip visą teisės sistemą kreipiantys pradai, žinoma, yra „sukurti“ žmonių, turinčių tam tikras vertybines orientacijas, dėl to ir patys turi vertybinę krūvį; bet vieną kartą įtvirtinti Konstitucijoje, teisės akte, jie nustoja būti (tik) subjektyviai išpažįstamomis vertybėmis ir tampa objektyvia teise. Todėl konstituciniai principai nėra ir neturi būti išvedami iš „dar kokių nors“ aukštesnių imperatyvų, vertybių, siekių, tikslų ir pan. – jie yra atkleidžiami analizuojant Konstitucijos tekstą“ (Kūris, 2002, p. 62). Konstitucijos testo aiškinimas turi būti paremtas konstitucijoje įtvirtintomis nuostatomis, normomis bei principais. Nėra suteikta galimybės išeiti už Konstitucijos teksto ribų. Tai reiškia, kad jeigu konstitucinis principas būtų išvedamas ne iš Konstitucijoje esančių nuostatų, tokiu atveju šio principo mes negalėtume laikyti konstituciniu principu, nes kad jį tokiu laikyti, jis turi būti išvedamas būtent iš konstitucijos nuostatų.

Konstitucinis Teismas formuodamas atitinkamą konstitucinę doktriną tuo pačiu ir nurodo, kad yra Konstitucijos tekste, normose ar nuostatose yra įtvirtinti Konstituciniai principai. Konstitucinio Teismo uždavinys – konstitucinių principų formavimas, jų plėtojimas ir aiškinimas. Konstitucinių principų turinio koregavimą ir plėtojimą gali atlikti ir išimtiną kompetenciją turi tik Konstitucinis Teismas. Konstitucinis Teismas atlikdamas savo uždavinį – formuoti, plėtoti ir aiškinti konstitucinius principus, jiems suteikia teisinę galią.

Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje konstituciniams principams ne iš karto skyrė didesnę dėmesį nei konstitucinėms normoms. Tačiau konstituciniai principai visada buvo reikšmingi Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, bet jų reikšmė nebuvo iš karto atskleista. Didesnis konstitucinių principų reikšmingumas ir jų įtakingumas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pradėjo skleistis tik 2000 m. vasario 23 d., kuomet Konstitucinis Teismas pirmą kartą konstatavo, kad ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja ne vien tik konstituciniai normai, bet ir konstituciniam teisinės valstybės

principui. Nuo šios datos Konstitucinis Teismas savo nutarimų rezoliucinėse dalyse pradėjo remtis ne vien tik konstitucinėmis normomis, bet taip pat nustatydavo ginčijamo teisinio reguliavimo prieštaravimą ir konstituciniam principui. Konstitucinis teismas šiuo savo nutarimu įprasmino ir dar labiau išryškino konstitucinių principų reikšmę Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, nes nuo šio nutarimo konstituciniai principai tarsi ir vėl atgimė iš naujo.

Dar didesnę reikšmę įgavo konstituciniai principai, kuomet Konstitucinis Teismas 2001 m. spalio 2 d. konstatavo, kad ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijai nustačius vien tik konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimą. Šiuo nutarimu matyti, kad Konstitucinio Teismo praktikoje konstituciniai principai tampa kriterijumi konstitucingumui tirti. Iki tokio Konstitucinio Teismo jurisprudencijos reikėjo palaukti kiek ilgiau nei šešerius metus.

Konstitucinis Teismas didelį dėmesį ir labai reikšmingu principu konstatavo konstitucinį teisinės valstybės principą, kurį Konstitucinis Teismas aiškina kaip universalų ir itin talpų. Šio principo prieštaravimas yra pripažįstamas iki pat šių dienų Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, iš to galime susidaryti nuomone, kad šis konstitucinis principas yra itin reikšmingas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Per nagrinėjamą laikotarpį, nuo 2000 m. vasario 23 d. iki 2020 m., iš viso buvo priimta 341 Konstitucinio Teismo nutarimų, iš kurių ginčijamas teisinis reguliavimas pripažįstamas prieštaraujančiu konstituciniam teisinės valstybės principui net 161 nutarimuose. Pagal šią statistiką matyti, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje šis teisinės valstybės principas yra tapęs didžiu principu, o šio principo šešėlyje lieka kiti konstituciniai principai, kurie iš esmės gali būti ir savarankiški konstituciniai principai. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje teisinės valstybės principas yra aiškinamas ir vis labiau plėtojamas, ko pasekoje paskesnėje Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra pripažįstamas ginčijamo teisinio reguliavimo prieštaravimas tik šiam konstituciniam teisinės valstybės principui.

Nuo 2000 m. vasario 23 d. Konstitucinio Teismo nutarimo buvo pradėta labiau plėtoti ir sisteminti konstitucinius principus oficialioje konstitucinėje doktrinoje, kas leidžia daryti išvada, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje principai užima reikšmingą ir esminę vietą.

Konstituciniai principai yra itin reikšmingi Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, nes Konstitucijos teksto negalima aiškinti ir taikyti taip, kad būtų paneigti Konstitucijoje įtvirtinti ar iš Konstitucijos normų išvesti konstituciniai principai (Sinkevičius, 2005, p. 8). Konstituciniam Teismui ne visada tenka lengva užduotis, kai reikia atskleisti konstitucinio principo turinį. Kaip jau minėjau ankstesniuose skyriuose, kad yra ir tokių konstitucinių

principų, tam kad jiems sukurti, jie turi būti išvedami iš konstitucinių normų, iš kitų konstitucinių principų ar iš konstitucinio teisinio reguliavimo visumos (Sinkevičius, 2005, p. 8). Konstitucinis Teismas savo nutarimuose Konstituciją suvokia ir apibrėžia kaip darnią normų ir principų sistemą ir yra konstatavęs, kad negalima vienų Konstitucijos normų ir principų aiškinti taip, kad būtų paneigta kitų normų ir principų esmė. Atsiradus tokiam paneigimui, paneigus vieną ar kitą Konstitucijoje įtvirtintą principą, būtų paneigta ne tik konstitucinių principų bet ir vertybių pusiausvyrą, taip pat iškreiptu konstitucinio reguliavimo esmę (Sinkevičius, 2005, p. 9).

Konstitucinis Teismas atlikdamas Konstitucijos interpretavimo funkciją tarsi atskleidžia konstitucinio reguliavimo neaiškumus, taip pat sukonkretina sąvokų ir formuluočių turinį, pašalina dviprasmybes ir taip pat atlieka viena svarbiausių funkcijų – tarpusavyje suderina Konstitucijos normas ir konstitucinius principus. Konstitucinis Teismas aiškindamas konstitucinio reguliavimo turinį ir kad pasiektu šį, konstitucinio reguliavimo turinio atskleidimą, turi konstitucines normas analizuoti konstitucinių principų kontekste (Sinkevičius, 2005, p. 9). Iš to yra matyti, kad konstituciniai principai yra itin reikšmingi Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, nes teismas atlikdamas sau pavesta funkcija, negali pamiršti ir principų ir jų svarbos, nes konstituciniai principai persmelkia Konstitucijoje įtvirtintas normas.

Išvados

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, galiu teigti, kad viena iš dažniausių teisės principų sampratų yra nurodoma tokia, kad teisės principai yra suprantami kaip teisės sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis yra grindžiamas visas teisinis reguliavimas ir visi kiti teisiniai reiškiniai. Mokslo doktrinoje yra pastebima skirtinga autorių nuomonė apie teisės principus. Vieni autoriai teisės principus priskiria tik teisinių idėjų sričiai. O kitų autorių teigimu teisės principai yra prilyginami teisės normoms ir priskirtini normatyvinei teisinei tikrovei jeigu teisės principai yra tiesiogiai įtvirtinti priminiuose teisės šaltiniuose, kaip teisės normos arba yra išvedami iš keleto teisės normų jas apibendrinus. Teisės principai daro įtaką visai teisiniai sistemai per savo funkcijų įgyvendinimą. Visi teisinių santykių subjektai turi vadovautis teisės principais ir jų nepažeisti. Aukščiausios galios teisės akte, Konstitucijoje įtvirtinti principai užima ypatingą vietą teisės sistemoje. Konstituciniai principai yra suprantami kaip pamatinės konstitucinę galią turinčios nuostatos, kurios diktuoja teisinio reguliavimo turinį. Visa teisės sistema yra grindžiama konstitucijoje įtvirtintais principais. Šiais principais yra grindžiamas ir teisinis realizavimas, kuris atsispindi teisinėje praktikoje. Konstitucijoje įtvirtintų principų reikšmingumas yra matomas akivaizdžiai, nes dėl savo užimamos vietos teisinėje sistemoje, konstituciniai principai yra viršesni už kitus teisės principus, jie organizuoja Konstitucijos nuostatas į darną visumą ir neleidžia Konstitucijos viduje atsirasti vidinių prieštaravimų ar tokio aiškinimo, kuris iškreiptu ar netgi paneigtu Konstitucijos nuostatos prasmę. Šiuo išskirtinumu yra nubrėžiamos įstatymų leidėjui ribos formuojant ir leidžiant įstatymus, kurie yra grindžiami tam tikrais principais ir šie jau suformuoti principai negali pažeisti Konstitucijoje įtvirtintų principų.
2. Konstitucinis Teismas nuo 1993 m. savo darbo pradžios, konstitucinės justicijos bylose formavo tokią praktiką, kad vertindamas ginčijamo teisės akto atitiktį Konstitucijai, pripažindavo teisės akto prieštaravimą ar neprieštaravimą tik konkrečioms Konstitucijoje įtvirtintoms normoms. Tačiau Lietuvos mokslo doktrinoje senai buvo išsakyta pozicija, kad konstituciniai principai yra Konstitucijos pamatinės nuostatos. Laikotarpiu nuo 1993 m. rugsėjo 17 d. iki 2000 m. vasario 23 d. Konstitucinio Teismo nutarimuose tirtas teisinis reguliavimas rezoliucinėse dalyse buvo įvertintas tik atitikties konkrečios Konstitucijoje įtvirtintos normos požiūriu, t. y. konstitucinės normos buvo kriterijumi

- konstitucingumui tirti. Konstitucijoje įtvirtintos normos kaip kriterijumi konstitucingumui tirti išliko iki 2000 m. vasario 23 d. Konstitucinio Teismo nutarimo.
3. Konstituciniai principai kaip kriterijus konstitucingumui tirti tapo tik 2000 m. vasario 23 d. Konstitucinio Teismo nutarimo dienos. Tokios naujos Konstitucinio Teismo praktikos formavimo atsiradimo priežastimi gali būti ir kūrybingi pareiškėjai ir jų prašymas, kad ginčijamas teisės akto konstitucingumas konkrečioms Konstitucijoje įtvirtintoms normos, kartu buvo nurodyta, kad ginčijamas teisės aktas taip pat pažeidžia ir konstitucinį principą. Po šio Konstitucinio Teismo nutarimo, konstitucinės justicijos bylose, konstituciniai principai kaip kriterijumi konstitucingumui tirti tapo vis dažnesni. Po kurio laiko, Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ginčijamo teisės akto prieštaravimą pripažino tik konstituciniam principui.
 4. Konstitucinis teisinės valstybės principas kaip kriterijus konstitucingumui tirti tapo nuo 2000 m. vasario 23 d. Konstitucinio Teismo nutarimo. Konstitucinis Teismas šiame nutarime pabrėžė, kad konstitucinės doktrinos funkcija yra atskleisti teisinės valstybės sampratos turinį ir galutinai įtvirtino šį, konstitucinį teisinės valstybės principą, kaip galiojančios teisės verifikavimo kriterijų. Šis, konstitucinis teisinės valstybės principas yra labai plačiai taikomas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje kaip kriterijus konstitucingumui tirti iki pat šių dienų. Konstitucinis Teisinės valstybės principas, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra tapęs labai reikšmingu konstituciniu principu. Konstitucinio Teismo nutarimuose vis dažniau yra nustatoma šio, konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimas.
 5. Konstitucinio teisingumo principo pažeidimas pirmą kartą buvo nustatytas Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarime. Konstitucinis Teismas šiame nutarime pasisakė, kad teisinės valstybės ir teisingumo yra universalūs ir būtent jais turi būti vadovaujamosi kuomet yra kuriama ir įgyvendinama teisė. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje šis konstitucinis principas yra gretinamas su kitu, teisinės valstybės konstituciniu principu.
 6. Mokslo doktrinoje yra nuomonių, kad būtent konstitucinis valdžių padalijimo principas yra vienas labiausiai išplėtotų principų konstitucinėje doktrinoje. Pirmą kartą konstitucinio valdžių padalijimo principo pažeidimas buvo konstatuotas Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarime. Konstitucinio valdžių padalijimo principo pažeidimas, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje dažnu

atveju yra nustatomas kartu su teisinės valstybės principu. Tačiau šis, valdžių padalijimo principas nėra neatsiejamas nuo teisinės valstybės principo turinio, jis yra atskiras ir savarankiškas konstitucinis principas.

7. Konstitucinis atsakingo valdymo principas kaip kriterijumi konstitucingumui tirti buvo konstatuotas 2014 m. gegužės 27 d. Konstitucinio Teismo nutarime. Šiame nutarime buvo konstatuotas konstitucinių teisinės valstybės ir atsakingo valdymo principų pažeidimas. Tačiau dar prieš dešimt metų Konstitucinis Teismas 2004 m. liepos 1 d. nutarime pirmą kartą pripažino, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas atsakingo valdymo principas. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pastebimas reiškinys, kad nustačius atsakingo valdymo principo pažeidimą, kartu buvo konstatuotas ir konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimas. Tačiau galime teigti, kad pagal Konstitucinio Teismo aiškinimą ir plėtojant oficialiąją konstitucinę doktriną, šis, konstitucinis atsakingo valdymo principas yra atskiras ir turintis specifinį turinį konstitucinis principas.
8. Pirmą kartą prieštaravimas Konstitucijos viršenybės principui buvo nustatytas 2002 m. gruodžio 24 d. Konstitucinio Teismo nutarime. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje prieštaravimas Konstitucijos viršenybės principui yra ne dažnas atvejis. Šis principas reiškia, kad Konstitucija teisės aktų hierarchijoje užima aukščiausią vietą ir joks kitas teisės aktas negali prieštarauti Konstitucijai, niekas negali pažeisti Konstitucijos. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje Konstitucijos viršenybės principas yra neatsiejamai susijęs su konstituciniu teisinės valstybės principu, esant Konstitucijos viršenybės principo pažeidimui kartu būtų pažeidžiamas ir konstitucinis teisinės valstybės principas.
9. Konstitucinis Teismas 2005 m. gegužės 13 d. nutarime konstatavo prieštaravimą konstituciniam teisėtų lūkesčių apsaugos principui. Šis principas reiškia, kad tiek valstybė tiek kitos valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos turi pareigą laikytis valstybės prisiimtų įsipareigojimų. Pagal šį principą yra numatyta, kad teisinio reguliavimo keitimas yra galimas laikantis tik iš anksto nustatytos tvarkos ir nepažeidžiant Konstitucijos, o rengiant teisinio reguliavimo pataisas negalima paneigti asmenų tiek teisėtų interesų, tiek teisėtų lūkesčių. Šis principas taip pat Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra itin glaudžiai susijęs su konstituciniu teisinės valstybės principu.
10. Kadangi Konstitucija yra suprantama kaip vientisas tekstas su visomis normomis ir principais, tai konstitucinių principų reikšmė yra itin matoma, nes Konstitucijos tekstą reikia aiškinti taip, kad nebūtų paneigti Konstitucijoje įtvirtinti principai.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstituciniai principai įgavo didesnę įtaką tik nuo 2000 m. vasario 23 d. priimto konstitucinio Teismo nutarimo, kuriame pirmą kartą buvo konstatuota, kad ginčijamas teisės aktas prieštarauja ne tik konkrečioms Konstitucijoje įtvirtintoms normoms, o taip pat ir Konstitucijoje įtvirtintam teisinės valstybės principui. Po šio nutarimo konstituciniai principai įgavo itin didelį pagreitį Konstitucinio teismo jurisprudencijoje. Dar reikšmingesni ir didesnę svarbą įgavo konstituciniai principai Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje 2001 m. spalio 2 d. nutarime, kuriame ginčijamas teisinis reguliavimas buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai nustačius tik konstitucinio principo pažeidimą, bet nenustačius Konstitucijoje įtvirtintos konkrečios normos pažeidimo.

Šaltinių sąrašas

Teisės norminiai aktai:

Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). Valstybės žinios, 33-1014;

Specialioji literatūra:

Baublys, L. et al. (2012). *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: MES.

Baltrimas, J. (2014) Argumentavimas remiantis teisės principais: atkuriamasis ir plėtojamasis būdai. *Teisės problemos*, Nr. 3(85), 5-51.

Birmontienė, T. et al. (2002). *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.

Hart, H. L. A. (1997) *Teisės samprata*. Vilnius: Pradai

Jankauskas, K. (2004). Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai. *Vilnius: Justitia. Jurisprudencija*, Nr. 51(43), 17-31.

Jankauskas, K. (2004). Teisės principų vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai. *Jurisprudencija*, Nr. 59(51), 137-150.

Kūris, E. (2001) Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. *Jurisprudencija*, Nr. 23(15), 46-70.

Kūris, E. (2002) Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas (2). *Jurisprudencija*, Nr. 24(16), 57-70.

Kūris, E. (2002) Konstitucijos dvasia. *Jurisprudencija*, Nr. 30(22), 16-31.

Kvietkauskas, V (1985) Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija.

Sinkevičius, V. (2002) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisdikcijos ribos. *Jurisprudencija*, Nr. 30(22), 132-147.

Sinkevičius, V. (2004) Konstitucijos aiškinimas ir jos ribos. *Justitia*, Nr.3, 2-11.

Sinkevičius, V. (2005).Konstitucijos interpretavimo principai ir ribos. *Jurisprudencija*, Nr.67(59), 7-19.

Šileikis, E. (2005) *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.

Teismų praktika:

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 7 - 116.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 101 - 2264.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 106 - 2381.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 126 - 2962.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 42 - 1345.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 109 - 3192.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 17 - 419.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 105 - 3318

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. spalio 2 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 85 - 2977.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 107 - 3885.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 5 - 186.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 19 - 828.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 124 - 5643.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 105 - 3894.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 181 - 6708.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas. *Žin.*, 14/02.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 131 - 4743.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 51 - 1894.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 90 - 3529.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 27 d. nutarimas. TAR, 5709.
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. rugsėjo 29 d. nutarimas. TAR, 1.
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutarimas. TAR, 7.
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimas. TAR,
18747.

Kiti šaltiniai:

Tarptautinių žodžių žodynas [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://tzz.lt/j/jurisprudencija/> [žiūrėta 2021 m. balandžio 13 d.].

Santrauka

Konstitucinių principų reikšmė Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje

Vytautė Mockutė

Šiame magistro darbe yra analizuojama konstitucinių principų reikšmė Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Atskleidžiant šios temos aktualumą yra nagrinėjama Lietuvos mokslo doktrina ir Konstitucinio Teismo jurisprudencija. Magistro darbe yra analizuojama teisės principo ir konstitucinio principo samprata ir reikšmė. Taip pat yra apžvelgiami Konstitucinio Teismo nutarimai konstitucinių principų kontekste. Magistro darbe yra nagrinėjami konstituciniai principai, kurie Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje tapo kriterijumi konstitucingumui tirti.

Teisės principai yra suprantami kaip teisės sistemos pamatinės nuostatos. Konstituciniai principai pasižymi tuo, kad jais yra grindžiama visa Lietuvos teisinė sistema. Konstitucinis Teismas nuo savo darbo pradžios savo nutarimuose nenustatydamo prieštaravimo konstituciniam principui. Tačiau einant laikui, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra matomas kardinaliai kitoks požiūris į konstitucinius principus. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra pastebima, kad tik po kurio laiko ginčijamas teisinio reguliavimo prieštaravimas buvo nustatytas konstituciniam principui. Šiuo požiūriu Konstitucinis Teismas pradėjo vis dažniau ir dažniau savo jurisprudencijoje remtis konstituciniais principais, kurie tapo kriterijumi konstitucingumui tirti. Yra pastebimi šeši konstituciniai principai, kurie tapo kriterijumi konstitucingumui tirti, t. y. – teisinės valstybės, teisingumo, valdžių padalijimo, atsakingo valdymo, Konstitucijos viršenybės ir teisėtų lūkesčių. Vienas dažniausiai pastebimų Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje principų yra teisinės valstybės principas, kuris yra toks platus, kad kartais apima net ir kitus konstitucinius principus. Konstitucija yra suprantama kaip vientisas aktas su visomis normomis ir principais, tai konstitucinių principų reikšmingumas pasireiškia tuo, kad Konstitucinis Teismas atlikdamas Konstitucijos aiškinimą, turi aiškinti taip, kad nebūtų paneigti ir konstituciniai principai.

Summary

Significance of Constitutional Principles in the Jurisprudence of the Constitutional Court of Lithuania

Vytautė Mockutė

This master's thesis analyzes the significance of constitutional principles in the jurisprudence of the Constitutional Court. In revealing the relevance of this topic, the doctrine of Lithuanian science and the jurisprudence of the Constitutional Court are examined. The concept and significance of the principle of law and the constitutional principle are analyzed in the master's thesis. Rulings of the Constitutional Court in the context of constitutional principles are also reviewed. The master's thesis examines the constitutional principles that have become a criterion for the study of constitutionality in the jurisprudence of the Constitutional Court.

The principles of law are understood as the basic provisions of the legal system. The constitutional principles are characterized by the fact that the entire Lithuanian legal system is based on them. Since the beginning of its work, the Constitutional Court has not established in its rulings a contradiction with the constitutional principle. However, over time, the jurisprudence of the Constitutional Court shows a radically different approach to constitutional principles. It is observed in the jurisprudence of the Constitutional Court that only after some time the disputed contradiction of legal regulation was established to the constitutional principle. In this regard, the Constitutional Court began to rely more and more frequently in its jurisprudence on constitutional principles, which became a criterion for the examination of constitutionality. There are six constitutional principles that have become a criterion for the study of constitutionality, i. y. - the rule of law, justice, the separation of powers, responsible governance, the supremacy of the Constitution and legitimate expectations. One of the most frequently observed principles in the jurisprudence of the Constitutional Court is the principle of the rule of law, which is so broad that it sometimes includes even other constitutional principles. The Constitution is understood as an integral act with all norms and principles.